

D. KRAJINA – OBECNÁ OCHRANA PŘÍRODY A KRAJINY

D.1. Vývoj krajiny v souvislosti s osídlením

D.1.1. Historie

Jižní Čechy byly osídleny již v období středního paleolitu (250 000 - 40 000 př. n. l.). Ve čtvrtohorách se střídaly kratší teplé periody, kdy bylo klima podobné dnešnímu, a dlouhé intervaly s chladným a suchým klimatem ledových dob, glaciálů. Jižní Čechy měly v glaciálech charakter chladné tundry. Skupiny paleolitických lovců soustředily pozornost na stádní i drobnou lovnou zvěř. Archeologické doklady středního paleolitu jsou v jihočeském regionu vzácné, ale existují, např. štípané kamenné nástroje od rybníka Řežabinec na Písecku.

Před deseti tisíci lety se počala střední Evropa oteplovat. Do Čech začaly pronikat typické boreální dřeviny, např. bříza, borovice a smrk. Krajina dostávala lesnatý charakter, což silně ovlivnilo potravní strategii loveckých a sběračských skupin. Docházelo k přeměně lovců velké stádní zvěře otevřených krajín na sběrače, lovce a rybáře v převážně lesním prostředí. Dobu, kdy se lovci, sběrači a rybáři přizpůsobili teplému klimatu geologické současnosti, holocénu, nazýváme mezolitem a datujeme ji ve střední Evropě do let 9 000 až 6 000 př. n.l.

V mezolitu byl osídlen pás Šumavského podhůří, zejména povodí Otavy a Blanice. V oblasti dnešní přehradní nádrže Lipno I byla zjištěna řada mezolitických lokalit, rozprostřených od Horní Plané po Dolní Vltavici. Lipenské nálezy jsou prvním dokladem horského mezolitického osídlení v České republice. Pozoruhodná naleziště se nacházejí u dnešního rybníka Švarcenberk v Třeboňské pánvi. Rybník byl vybudován na místě jezera o rozloze 51 hektarů a hloubce kolem deseti metrů. Již v době mladého paleolitu přitahovalo jezero pozornost lovců a rybářů. Člověk zde využíval vedle ryb a zvěře také plody kotvice plovoucí (*Trapa natans*).

Dějiny nejstaršího zemědělského osídlení Jihočeského kraje a Šumavy na přelomu mezolitu a neolitu si zaslouží zvláštní pozornost. Pravděpodobně zde došlo k řadě kontaktů mezi ustupujícími mezolitickými lovci a neolitickými kolonisty. Nejstarší zemědělské komunity, nositele kultury s lineární keramikou (kolem roku 5 000 př.n.l.), registrujeme jen zřídka. V okolí domů se nacházely primitivně upravené polnosti. Lesní pastva a mýcení prosvětlovaly okolní porost. Neolitické osídlení spadá do klimaticky nejteplejšího stupně holocénu, do atlantiku, kdy bylo klima poměrně vlhké s průměrnými teplotami o 2-3 °C vyššími než dnes.

Vývoj neolitu byl v jihočeském regionu, na rozdíl od jiných českých oblastí, zhruba na tisíc let přerušeno. Trvalejší osídlení zaznamenáváme až v období kultury chamské (po roce 3000 př. n.l.), tedy v závěru pozdní doby kamenné. Tehdejší zemědělci využívali nové hospodářské postupy, založené na orbě, využívající síly dobytčat a chovu hospodářských zvířat na mléko a vlnu. Vyšší podíl pastevectví umožnil kolonizaci podhorské oblasti Pošumaví.

Pravěké osídlení jižních Čech nabývá relativně trvalého charakteru ve starší době bronzové (1800 -1500 př. n.l.). Mohylová pohřebiště se v jižních a jihozápadních Čechách poprvé objevila ve střední době bronzové (1500-1350 př. n.l.), a to i v

okrajových oblastech Šumavy (Boleticko, Netolicko, Bavorovsko). Nalézány jsou také depoty bronzových předmětů. V mladší době bronzové (1350-750 př. n.l.) plynule pokračoval vývoj v teplejších a sušších podmínkách subboreálu, což se projevilo zvýšenou hustotou osídlení.

Starší úsek doby železné, halštatské období (750-400 př. n.l.), si zaslouží mimořádnou pozornost. Výsledkem složitého kulturního vývoje, jehož dějištěm byl i jihočeský region, byla etnogeneze obyvatelstva, hovořícího galskými (keltskými) jazyky. Galské obyvatelstvo se poprvé v dějinách středoevropského prostoru objevilo v psaných antických zprávách. Naší zemi pak zanechalo i její starší označení Boiohaemum - Bohemia. Známe pravděpodobné keltské jméno Šumavy - Gabréta. Doba halštatská je pozoruhodná především osídlováním vyšších a dosud trvale neobsazených poloh, mnohde přesahujících výšku 600 metrů nad mořem. Hustota osídlení v Jihočeských pánvích byla podobná jako ve střední a mladší době bronzové. Základní společenskou a hospodářskou jednotkou byly zemědělské dvorce.

V době železné lze předpokládat plynulou kulturní proměnu obyvatelstva bez rozhodující účasti nových etnik. Změna materiální kultury sídlišť a pohřebišť, jejímž výsledkem byl vznik laténské kultury mladší doby železné, probíhala na konci 5. a na počátku 4. století př. n.l. Nové rozvrstvení společnosti na zemědělskou většinu a bojovnickou, řemeslnickou a duchovní menšinu podmínilo po roce 600 rozvoj nového typu sídlišť, totiž výšinných hradišť (Boudy u Mirotic, Zvíkovské Podhradí, Dobřejovice, Skočice a řada dalších). Na Šumavě byly v počínající době železné opevněny vrcholy Sedla u Albrechtic, Věnce u Lčovic, Hrádku u Třebanic, Razibergu u Boletic a Obřího hradu u Studence. Umístění šumavských hradišť na okraj tehdejší kulturní krajiny je pozoruhodnou sídelně archeologickou otázkou. Tato ohrazení nemají přímou souvislost s hlavními liniemi komunikací, využívanými od pravěku do raného novověku. Je velmi pravděpodobné, že hradiště vymezovala území jednotlivých skupin obyvatelstva. Většina tehdejší společnosti, tvořená zemědělským obyvatelstvem, žila v ostrůvkovitě odlesněné krajině v zemědělských dvorcích. Řada těchto sídlišť se nachází ve značné nadmořské výšce. Staroprachatické sídliště, laténský areál u Dolních Nakvasovic leží ve výšce kolem 560 m n. m. Velmi cenné poznatky o hospodářství zemědělských sídlišť přinesl objev hromadného skladu železných předmětů u Bezdědovic na Blatensku. Necelé dvě stovky předmětů tvoří řemeslnické nářadí a různé typy technických železných předmětů. Pozoruhodná je přítomnost zemědělských nástrojů, např. objímek pro uchycení kos na kosiště. Takové nálezy svědčí o rozvoji sklízňových technik i o počátcích lukaření.

V době laténské zaznamenáváme vznik charakteristických středisek historických Keltů, opevněných oppid, typově mnohde navazujících na starší hradiště doby halštatské. Tyto výrazné sídelní útvary tvořily centra tehdejší společnosti. Někdy kolem roku 120 př. n. l. bylo založeno u Vltavy oppidum Hrad u Nevězic. Motivem byla jednak bohatá ložiska olova, stříbra a tuhy, jednak logika budování páteřního systému opevněných povltavských sídel, táhnoucího se od pražské Závisti nad Zbraslaví až k nejnižnějšímu českému oppidu Třísov u Českého Krumlova.

Galské obyvatelstvo Jihočeského kraje se kolem zlomu letopočtu dostalo do nebezpečí. Z nitra českého území pronikaly bojovnické germánské družiny. Ve stejnou dobu počala galskou společnost ohrožovat jiná, v mnohém ohledu vážnější

síla, římské impérium. Legie, tlačící se pod vedením Gaia Julia Caesara v 1. století př. n.l. do zaalpské Galie, vytvořily předpolí pro expanzi na sever. První fáze římské účasti ve Střední Evropě vyvrcholila za císaře Augusta, který si do roku 15 př. n.l. podmanil území budoucí provincie Noricum (dnešní Rakousko). V jejím západním sousedství vznikla provincie Raetia. V Podunají se tak nadlouho ustálila těžce opevněná hranice (*limes romanus*), tvořená řetězcem vojenských táborů, valů a strážních míst. Římské posádky se usídlily v místech důležitých pro pozdější české dějiny. Na místě dnešního Pasova vznikl římský kastel Boiodurum, na místě budoucího města Straubingu vyrostl tábor Sorviodurum, v prostoru Řezna pak vojenský tábor Castra Regina. Sílicí římský a germánský tlak měl na Galy po obou stranách Šumavy zdrcující vliv. To se odrazilo v zániku osídlení v jihočeských opevněných střediscích kolem zlomu letopočtu. Po odchodu nebo porážce místní vojenské elity zřejmě zůstalo zemědělské obyvatelstvo nějakou dobu bez mocenské ochrany a v následujících desetiletích se poddalo sílicí germánské přesile.

Doba římská je v jihočeské oblasti dosud málo doloženým obdobím. Nálezy antických mincí naznačují, že v prvních staletích našeho letopočtu již bylo opět využíváno spojení s dnešním Pasovem. Povrchové průzkumy přinesly doklady o zemědělském osídlení v prvních staletích našeho letopočtu. Nejvýznamnějším areálem doby římské v jižních Čechách je sídliště a pohřebiště u Přeštic na Strakonicku, důležité poznatky o vzhledu a funkci sídlišť přinesl výzkum v Sedlci v Českobudějovické pánvi, kde je vývoj doložen až do 5. století našeho letopočtu.

Slované se v Čechách začali usazovat v 2. třetině 6. století, na jihočeském teritoriu o něco později. Pronikali do kulturní a dávno již zúrodněné krajiny, která poněkud zpustla odchodem části zemědělského obyvatelstva keltogermánského původu. Proud slovanských osadníků, který v 6. století osidloval jádro české kotliny a severozápadní Čechy, se jihočeskému teritoriu vyhnul. Nejstarší stopy po raně středověkých Slovanech registrujeme až asi v 2. polovině 7. století (Purkarec na Českobudějovicku). Nejstarší jihočeská opevněná sídla Slovanů nacházíme v jižní části regionu - v Branišovicích u Říмова a u Kuklova na Českokrumlovsku. Slovansky hovořící kolonisté pravděpodobně přicházeli z Podunají. V jihočeském regionu mohli narazit na zbytky neslovanského obyvatelstva. Toto starší obyvatelstvo zřejmě hrálo určitou roli ve formování etnické a kulturní mapy jihočeského regionu. V té době patřilo k nejhustěji osídleným částem jižních Čech Strakonicko, o jehož významu svědčí mimo jiné tři zdejší starobylá hradiště (Kněžská hora u Katovic, Hradiště u Sousedovic a Hradec u Řepice).

Vznik českého státu je úzce svázán s mocenským působením rodu Přemyslovců. Ti postupně vybudovali ve všech českých periferiích mocné a dobře opevněné hrady, z nichž spravovali stát. V jihočeském regionu to byly hrady (hradiště) Prácheň, Netolice, Doudleby a Chýnov. Expanze do okrajových částí Čech byla naplno zahájena knížetem Boleslavem I., bratrem sv. Václava. Za něj došlo k obratu ve vztahu k nepřemyslovským vůdcům. Kníže přistoupil k fyzické likvidaci konkurenčních mocenských struktur a region jižních Čech zřejmě nebyl výjimkou.

Řada regionálních středověkých sídelních center vznikla při starých přemyslovských hradech. Zvláštní pozornost zasluhuje raně středověká aglomerace v Netolicích. Zdejší hrad vznikl zřejmě již v 10. století na skalnatém vrchu poblíž dnešního centra Netolic. Pod ním se formovala v 10.-11. století služební staroměstská osada. Ve 12.

a v první polovině 13. století tvořila netolická aglomerace centrum větší části jihočeského regionu. Na západní výspě plnilo podobnou roli staré hradiště Prácheň, na severovýchodě regionu hrad Chýnov. Na samé jižní výspě uzavíralo systém přemyslovských hradů hradiště Doudleby.

Ve významnějších střediscích mimo přemyslovské hrady se formovala středověká šlechta, která počala měnit systém naturálních dávek. Ty již neplynuly tak intenzivně do přemyslovských knížecích hradů, ale na nová sídla venkovské šlechty. Panovníci jako vlastníci veškeré dosud neosídlené půdy propůjčovali v léno váženým členům družiny neobydlenou zemi. Rychle se rozvíjí peněžní trh, umožňující podnikání profesionálních zakladatelů měst, kteří z pověření šlechty a církve v průběhu 12. až 14. století zakládají velkou část pošumavských měst a vesnic. Sílící jihočeská šlechta (Buzici, Vítkovci, Bavorové) přispěla k formování vrcholně středověkého sídelního prostoru jihočeského regionu. Ve 13. století byly také založeny nejstarší jihočeské kláštery Milevsko a Svatá Trnová Koruna (později Zlatá Koruna), které přinesly prvky nového hospodářského a duchovního života. Kláštery měly velký podíl na přeměně zbytku panenské přírody v kulturní krajinu. Roku 1259 založil Vok z Rožmberka cisterciácký klášter ve Vyšším Brodě a vytvořil tak další centrum kolonizace krajiny. Nelze opomenout ani řád německých rytířů, který v první polovině 13. století kolonizoval část dnešního Jindřichohradecka.

Období vlády posledních Přemyslovců, zejména krále Přemysla Otakara II. (1253-1278), znamenalo pro celé české království významný předěl. Docházelo k velkým strukturálním změnám v osídlení. Vnitřní středověká kolonizace pokračovala ve starší slovanské tradici, založené na přirozených podnětech místního hospodářského vývoje. Charakteristickým prvkem byla snaha přebudovat tradiční rozptýlenou strukturu dvorců a shluků chalup v ekonomicky a prostorově lépe organizovanou vrcholně středověkou vesnici.

Hybateli vnější, převážně německé kolonizace byly kláštery a panovník. Především oni dali podnět k osídlování dosud liduprázdných lesních zón, zejména v okrajových oblastech regionu (Novohradsko, část Jindřichohradecka, území jižně od Prachatic a Vimperka), ale i v některých oblastech ve vnitrozemí (Písecká pahorkatina). Typickým půdorysem tzv. lesních lánových vsí je pravidelný obdélník, tvořený jednotlivými usedlostmi (např. Frantoly na Prachaticku), k nimž byly v týlu připojeny mnohasetmetrové pruhy úzkých polí, vhodné pro těžký záhonový pluh. Jiným typem kolonizačních vsí vrcholného středověku jsou radiální půdorysy (Řepešín).

Nejvýraznějším projevem vrcholně středověkého vývoje jihočeského regionu je vznik rozsáhlé sítě pevných kamenných hradů a měst. Budovatelem řetězce jihočeských hradů Orlíka, Zvíkova, Písku, Myšence a Vitějovic (dnešní Osule) byl Přemysl Otakar II. Proti němu již velmi časně vystoupila část místní šlechty, která byla v Čechách vždy tradiční panovníkovou opozicí. Král reagoval především podněty k zakládání měst (České Budějovice, Sušice).

Ve 14. století se objevuje nový a dodnes typický prvek Jihočeského kraje - rybník. Velkou zásluhu na počátečním rozvoji rybníkářství na Jindřichohradecku má řád německých rytířů, který pozvali do Čech páni z Hradce. Rytíři přinesli do Čech zvyk chovu sladkovodních ryb, důležitého postního jídla středověku a novověku. Zvyk se velmi rychle rozšířil na Třeboňsko a na panství pánů z Landštejna a Krajčů z Krajku.

Slibný hospodářský vývoj byl přerušen otřesem husitských válek, které sužovaly zemi po většinu první poloviny 15. století. Tehdy zanikl velký počet vrcholně středověkých vsí, ať již násilím nebo následkem hospodářské mizérie.

Pozdní středověk a celé 16. století je naopak dobou hospodářského a společenského rozkvětu. Zásahu na prosperitu má vedle bohatých měst rod Rožmberků a částečně i Švamberků. Oba rody charakterizuje proměna od bývalých válečníků k racionálním hospodářům. Díky koncentraci majetku Rožmberků vzniká zvláštní jihočeský stát ve státě, typický to prvek tradiční jihočeské autonomie. Vzniká nový fenomén - šlechtický velkostatek. Nová organizace zemědělské výroby vedla k rozvoji rybníčních soustav a ovčínů. Ve vyšších oblastech dochází k výraznému ovlivnění přirozeného lesa v důsledku rozvoje sklářství. Potřeba bukového dříví na výrobu potaše pro sklářský kmen podstatně snížila stavy buku na Šumavě a výrazně přispěla ke změně přirozeného lesa. Dopad na krajinu měla i těžba neželezných kovů, zvláště zlata a stříbra (Pootaví, Vodňansko, Písecko, Blatensko, Kašperské Hory). Rozvojem prochází mezinárodní obchod. Prachatice a Vimperk v 16. století kontrolovaly významný podíl obchodu s alpskou solí, základním konzervačním činidlem té doby.

Hospodářskou prosperitu ukončila v 17. století třicetiletá válka. Jižní Čechy byly opakovaně drancovány, počet obyvatel se snížil až o jednu třetinu, kulturní krajina zpustla. Z těžkých ran se země vzpamatovávala velmi pomalu. K úpadku přispěla také výrazná změna klimatu, tzv. malá doba ledová. Hospodářské oživení nastalo až za vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Jejich významným počinem bylo budování silniční sítě a komunikačních spojení mezi Vídní a Prahou. Pokroku bylo dosaženo i v zemědělství, zejména v pčinnářství a v zavádění vícepolních střídavých systémů. Blížil se vrchol odlesnění krajiny, neboť dřevo jako palivo nebylo dosud nahrazeno uhlím. K tomu přispěl další rozvoj sklářství na Šumavě, stejně jako těžba dřeva pro Prahu.

V době rozvíjejícího se průmyslu zůstal zemědělský charakter jihočeské krajiny a Šumavy na rozdíl od jiných českých oblastí nedotčen. Průmysl se rozvíjel v 19. století především v Českých Budějovicích, v menší míře v Sušici, Táboře a Písku, ve všech případech v omezeném spektru oborů (převážně pivovarnictví, nábytkářství, sýrkařství, textilní výroba). Rozvoj tradiční zemědělské výroby nastal v nížinných regionech Třeboňska, Netolicka, Soběslavska a Blatenska, kde se výrazně projevil ve vzhledu vesnic.

Samostatnou kapitolou je lesnické podnikání. Do charakteru krajiny se natrvalo zapsal rod Schwarzenbergů, nejen podporou rozvoje tradičního rybníkářství, ale především jedinečnou organizací lesního hospodářství. V období kolem přelomu 19. a 20. století se obraz krajiny výrazně měnil budováním železniční sítě. Železnice v některých místech zcela změnila charakter hospodářského života.

D.1.2. Vývoj a přeměna krajiny po 2. sv. válce do současného stavu

Předělem ve vývoji krajiny byl odsun německy mluvícího obyvatelstva po druhé světové válce ze všech příhraničních okresů, v jehož důsledku se vylidnila řada okrajových oblastí (vyšší polohy Šumavy, Novohradské hory, řada menších regionů na Českokrumlovsku a velká jihovýchodní část Jindřichohradecka).

Následná socializace vesnice a kolektivizace zemědělství v 50. až 60. letech 20. století vedla k nepříznivému narušení krajiny (rozorávání mezí, scelování polí, budování gigantických kravínů a vepřinů a další jevy socialistické éry). Největší devastace zemědělské krajiny však nastala až v 70.-80. letech, kdy pod záminkou potravinové soběstačnosti státu byla nastartována ideologicky a direktivně vynucovaná intenzifikace zemědělství. Byly odvodněny téměř veškeré vlhké louky a při tzv. rekultivacích byla likvidována většina významných krajinných struktur (staré polní cesty, meze, vzrostlé porosty dřevin, kamenné snosy), dokládajících kulturní a historický vývoj krajiny, které překážely scelování pozemků do velkoplošných lánů.

Již v 60. letech započal přesun venkovského obyvatelstva z malých sídel do tzv. střediskových obcí a později hromadně do sídlišť ve městech. Tento proces vyvrcholil krátce před rokem 1990, kdy se celá řada menších vesnic prakticky vylidnila a dnes slouží jen jako rekreační zázemí městských obyvatel. Velmi nepříznivým jevem zejména pro krajinný ráz jsou rozbuřené chatové osady a zahrádkářské kolonie.

Od 50. až 60. let se také výrazně industrializují některé oblasti jihočeského regionu, zejména českobudějovická a tábořská aglomerace, v menší míře Strakonicko, Písecko a další. Pro krajinu a přírodu horního a středního Povltaví bylo mimořádně radikálním zásahem vybudování vltavské přehradní kaskády (Lipno I, Lipno II, Hněvkovice, Kořensko, Orlík). Po roce 1990 je z hlediska ochrany příměstské krajiny značně nepříznivým jevem růst větších sídelních aglomerací, obklopených neustále se rozšiřujícím prstencem různých halových provozů, super a megamarketů, autosalonů a dalších architektonicky nevhodných staveb.

Zcela mimořádným zásahem do krajiny jihočeského regionu je stavba jaderné elektrárny Temelín, nejvýznamnější energetické investice 20. století v České republice. Nachází se v ploché mírně zvlněné krajině Týnské pahorkatiny, 5 km jihozápadně od Týna nad Vltavou. Z původně plánovaných čtyř výrobních bloků byly po mnoha odborných a politických diskusích probíhajících v první polovině 90. let 20. století nakonec dostavěny dva. Výstavba byla zahájena v roce 1987, první blok byl uveden do zkušebního provozu v roce 2002, druhý o rok později. Skutečný výkon elektrárny je 2x981 MW a po uvedení do plného provozu má dodávat do sítě více než 20 % elektrické energie vyrobené v České republice. Areál vlastní jaderné elektrárny zaujímá plochu 143 ha, z níž je 123 ha z bezpečnostních důvodů oploceno. Ovšem pro její výstavbu, včetně plochy pomocných zařízení staveniště bylo zabráno zhruba 300 ha zemědělské půdy. Jako zásobárna technologické vody pro elektrárnu slouží vodní nádrž Hněvkovice (275 ha) na Vltavě, která zatopila spodní části svahů zaříznutého říčního údolí s řadou cenných přírodně blízkých biotopů, zejména fragmentů dubohabřin, suťových a roklinových lesů a na jednom místě i vegetaci vlhkých a rašelinných luk. Další doprovodnou investicí je výstavba ponořeného stupně Kořensko 2 km pod ústím Lužnice do Vltavy, jehož hlavní funkcí

je zajišťovat dobré promíšení odpadních vod z jaderné elektrárny s vodou Vltavy i za situace, kdy poklesne hladina vzduší přehradní nádrže Orlík, dosahující jinak za normálního stavu až k Týnu nad Vltavou. Zcela zásadně je stavbou elektrárny ovlivněn krajinný ráz širokého okolí. Čtyři chladicí věže vysoké 155 m, s patním průměrem 130 m, se svým objemem zcela vymykají měřítkům zdejší pahorkatinné krajiny. Jsou viditelné z velké části jihočeského regionu, ze severovýchodních svahů Šumavy a severních vrcholů Novohradských hor dokonce až ze vzdáleností přes 60 km. K zachování krajinného rázu přirozeně nepřispívají ani vysoké stožáry několika linek velmi vysokého napětí, směřujících z elektrárny k jihu a jihozápadu. Výstavbou jaderné elektrárny zaniklo pět vesnic. Na území zaniklých osad Temelínec a Knín byly umístěny deponie materiálu z ostatních demolovaných vesnic, zcela zmizela osada Podhájí, z osady Křtěnov zbyl pouze kostelík se hřbitovem a z obce Březí u Týna nad Vltavou zámeček Vysoký Hrádek, v němž je dnes umístěno informační centrum jaderné elektrárny. Výstavba elektrárny měla však další, tentokrát nepřímý, negativní dopad v podobě tzv. náhradních rekultivací za provedení zábor zemědělské půdy. Tyto rekultivace byly situovány zejména do Novohradského podhůří a spočívaly zejména v systematickém odvodnění pozemků, zahlubování a napřimování vodních toků, likvidaci rozptýlené zeleně a dalších krajinných struktur apod. Těmito zásahy byla likvidována i řada cenných lučních a mokřadních biotopů a přirozený tok řeky Stropnice v úseku Nové Hrady - Byňov. Přírodní poměry v místě výstavby jaderné elektrárny a v zátopové oblasti vodní nádrže Hněvkovice byly zhodnoceny v řadě účelových přírodovědných studií, z nichž však jen malý zlomek byl publikován v regionálních nebo úzce oborových odborných časopisech. Veškeré uvedené jevy mají přirozeně silně nepříznivý dopad na stav přírody a krajiny, zejména s ohledem na drastické snížení druhové diverzity nelesních ekosystémů, pokles ekologické stability krajiny a nežádoucí změny původního rázu krajiny.

D.1.3. Krajinářské aspekty, krajinný ráz ve smyslu zákona č. 114/1992

Podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny je v § 12 Ochrana krajinného rázu a přírodní park vymezen pojem krajinný ráz a jeho ochrana následovně: Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umístování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

Z textu zákona je možno odvodit, že krajinný ráz není všude stejně výrazný, neopakovatelný, jedinečný a cenný. Krajinu, ve které jsou přítomny mimořádné a jedinečné hodnoty přírodní, kulturní nebo estetické, je třeba chránit s větší přísností než krajinu, ve které jsou tyto hodnoty přítomny sporadicky nebo v ní přítomny nejsou vůbec.

Rozlehlé území Jihočeského kraje zahrnuje v zásadě tři základní, navzájem se lišící krajinné typy: oblast jihočeských pánví s velmi početnými a zároveň největšími rybníky a významnými mokřadními ekosystémy, území mírně zvlněných pahorkatin a vrchovin s charakteristickým maloplošným střídáním drobnějších segmentů lesní a zemědělské krajiny a posléze horské oblasti Šumavy a Novohradských hor a jejich

vyššího podhůří s vysokou lesnatostí a relativně hojným zastoupením přirozených a přírodě blízkých lesních ekosystémů, cenným lučním bezlesím a unikátními rašeliništními komplexy. Jihočeský kraj je z hlediska krajinného rázu vůbec výjimečnou oblastí České republiky. Má poměrně (ve srovnání s ostatními kraji České republiky) zachovalou přírodu, největší plochu rybníků a rašelinišť, pramení zde a podstatnou částí svého toku protéká nejdelší česká řeka Vltava, nacházejí se zde tři nejstarší chráněná území České republiky: Žofínský prales, Hojná Voda a Boubínský prales.

Významné rysy a hodnoty krajinného rázu a to přírodní, kulturní a historické charakteristiky, jsou navzájem provázány, ovlivňovány a utvářeny v prostoru a čase. Z hlediska času je možné konstatovat, že současná krajina na území Jihočeského kraje vyvrála v plošně a funkčně stabilizovanou krajinu z pohledu působení člověka na přírodní prostředí. Ustálil se poměr a počet vegetačních prvků v krajině, došlo ke stabilizaci lidského osídlení přírodního prostředí. Během staletí tak došlo k vytvoření krajiny, kterou je nutné právě díky rovnováze přírodních, kulturních a historických hodnot chránit, ale současně i umět vyváženě využívat pro potřeby kvalitního života lidské populace. To znamená udržovat takovou krajinu, která je základnou pro hospodářskou činnost člověka, která je prostorem pro rekreaci fyzických a duševních sil člověka, ale která zároveň díky péči člověka o různorodost vegetačních prvků a jejich vysokou kvalitu z hlediska zachování rostlinných a živočišných druhů a jejich životního prostoru naplňuje poslání trvale udržitelného rozvoje.

K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami může orgán ochrany přírody zřídit přírodní park – tj. území s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami. Na území Jihočeského kraje se nachází celkem 14 vyhlášených přírodních parků, navržené jsou další tři.

Přírodní parky vyhlášené

Název (okres)	Popis
Česká Kanada (Jindřichův Hradec)	Rozsáhlé lesní komplexy s rašeliništi a vlhkými loukami.
Černická obora (Tábor)	Lesní komplex se zachovalými zbytky původních společenstev, řada rybníků přírodního charakteru.
Homolka - Vojířov (Jindřichův Hradec)	Značná biodiverzita s rozsáhlými lesy, citlivě utvářená kulturní krajina s mozaikou vlhkých luk a rašelinných borů.
Javořícká vrchovina (Jindřichův Hradec)	Pestrý reliéf s pestrou mozaikou vegetačních prvků s cennými rašeliništi a mokřady a zachovalou vesnickou sídelní strukturou.
Jistebnická vrchovina (Tábor)	Členitá kopcovitá krajina s pestrou mozaikou polí luk a lesíků, s množstvím vodních ploch a menších toků s hustou sítí menších sídelních útvarů a samot.
Kukle (Tábor)	Lesní komplex se zachovanými zbytky původních společenstev.
Novohradské hory (České Budějovice, Český Krumlov)	Rozsáhlé plochy lesů se zbytky původních společenstev, suťové a skalní útvary, přírodní toky, zbytky květnatých luk, kulturní krajina s vyváženou mozaikou krajinných segmentů, četné přírodní rezervace a skladebné prvky regionálních a nadregionálních územních systémů ekologické stability.
Písecké hory (Písek)	Oblast málo dotčená lidskou činností s řadou technicko-historických a kulturně-historických památek s rozsáhlými lesním celky, skladebné prvky regionálních a nadregionálních územních systémů ekologické stability.
Plziny (Tábor)	Ochrana krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodním hodnotami.
Polánka (Tábor)	Ochrana krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodním hodnotami.
Poluška (Český	Ochrana lesního ekosystému vrchoviny Poluška, zbytky květnatých luk, krajinný

Krumlov)	ráz charakteristický pro Šumavské předhůří.
Soběnovská vrchovina (Český Krumlov)	Rozsáhlé plochy lesů se zbytky původních společenstev, suťové a skalní útvary, kaňonovité údolí řeky Černé, zbytky květnatých luk, zachované historické osídlení krajiny.
Turovecký les (Tábor)	Lesní komplex se zachovanými zbytky původních společenstev s mozaikou rybníků, mokřadů a vlhkých luk.
Vyšebrodsko (Český Krumlov)	Lesní celky se zbytky původních smíšených lesů, suťové a rozsáhlé skalní útvary, rašeliniště a vlhké louky, soustava vodních toků Menší a Větší Vltavice se zbytky populace perlorodky říční.

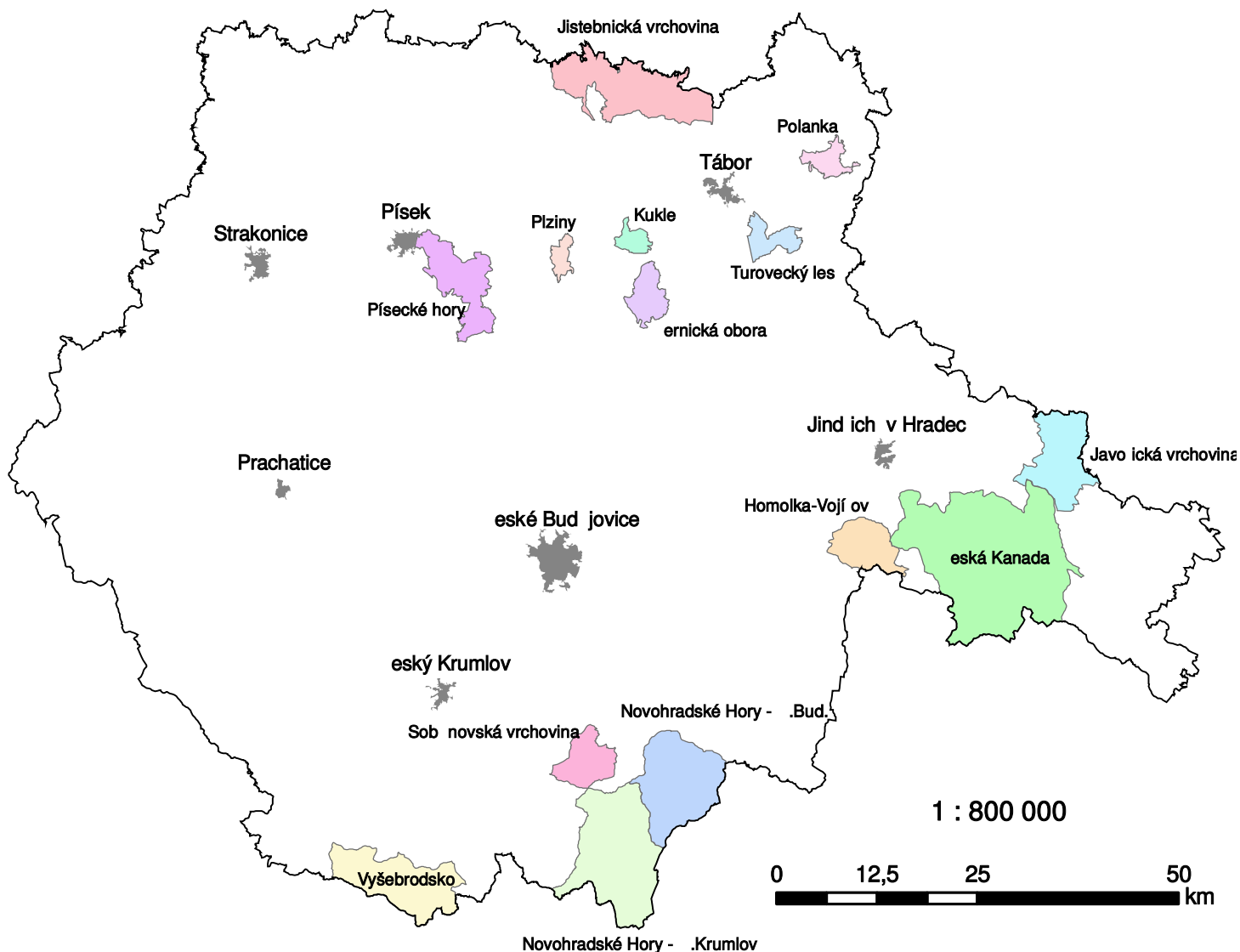
Přírodní parky vyhlášené jsou znázorněny na následujícím kartogramu.

Přírodní parky navržené

Název (okres)	Popis
Kaňon Lužnice (Tábor)	Údolí řeky Lužnice kaňonovitého charakteru se skalními výstupy a původními společenstvy na svazích údolí.
Pálenec (Strakonice)	Typická krajina Blatenska s rozsáhlými rybníčními soustavami, pestrou mozaikou vegetačních prvků a typickými kamennými výchozy a remízky.
Soběslavská Blata (Tábor)	Rovinná krajina se svéráznou vesnickou architekturou z předminulého století poznamenaná především původní ruční těžbou rašeliny.

KONCEPCE OCHRANY P ÍRODY A KRAJINY JIHO ESKÉHO KRAJE

P írodní parky vyhlášené

Vyhlášené p írodní parky na území Jiho eského kraje

P írodní parky

Homolka-Vojšov	Polanka
Javoická vrchovina	Písecké hory
Jistebnická vrchovina	Sobnovská vrchovina
Kukle	Turovecký les
Novohradské Hory - .Bud.	Vyšebrodsko
Novohradské Hory - .Krumlov	ernická obora
Plziny	eská Kanada

Současné problémy přeměny krajiny pramení z části ze zásahů z minulé doby. Jedná se zejména o megalomanské stavby, které zde byly postaveny – největší a nejnápadnější je jaderná elektrárna Temelín (podrobněji k němu viz kapitola D.1.2. Vývoj a přeměna krajiny po 2. sv. válce do současného stavu) a plošně rozsáhlé zásahy, jakými byly velkoplošné meliorace (podrobněji viz rovněž kapitola D.1.2. Vývoj a přeměna krajiny po 2. sv. válce do současného stavu). Výsledkem je monument chladicích věží elektrárny viditelný z větší části Jihočeského kraje, který hyzdí krajinnou scénu (např. zámek Hluboká vedle něho úplně zaniká) a dlouhodobě narušený vodní režim krajiny, který se kromě negativního vlivu na biodiverzitu podílí na rozkolísanosti průtoků v tocích. Spolu se zhoršenými fyzikálními vlastnostmi zemědělské půdy se podílí i na škodách způsobených lokálními přívalovými srážkami. Problematický a nesystémový je dosavadní přístup k prevenci povodňových škod, kde není stále věnována odpovídající pozornost komplexu biotechnických opatření v krajině a jsou stále preferována opatření technického charakteru.

V současné době dochází k čím dál rychlejší industrializaci krajiny i v Jihočeském kraji. Dochází k rozvoji velkých sídelních aglomerací a dochází k rychlému rozvoji dopravní infrastruktury. Velká města jsou obkružována obchvaty, které v brzké době nepostačují svojí kapacitou a nové čtvrti a sídliště jsou obkružovány novými a novými betonovými kruhy silnic, dálnic a obchvatů o stále větší kapacitě. Silnice, obchvaty a dálnice pak na sebe nabalují řadu dalších aktivit – vyrůstají kolem nich stavby přesahující svými parametry místní měřítko (supermarkety, velkosklady, centra služeb, atd.). Prosazuje se stále silnější tlak na umístování staveb do volné krajiny. Nejčastěji se jedná o výstavbu základnových stanic vysílačů mobilních telefonů, o rekreační střediska a podobně.

Zároveň je možno v současné době vysledovat trend pomalého ale postupného návratu k tradičním prvkům zemědělského hospodaření, založeného na soukromém vlastnictví a osobní zodpovědnosti. Po roce 1990 došlo k zásadnímu zlepšení čistoty vod a ovzduší, ke značnému útlumu zemědělského využívání krajiny a v důsledku toho k nastartování trendu mírného zlepšování situace ve skladbě vegetace, flóry a fauny regionu.

Nutno podotknout, že účinky útlumu zemědělského hospodaření nejsou vždy jen pozitivní, neboť dochází k ruderalizaci a zarůstání některých částí krajiny. Významným problémem zejména v podhorských a horských oblastech se stává nesprávně aplikovaná pastva, buď příliš intenzivní s řadou nežádoucích projevů (silný sešlap, poškozování vodních toků a prameništ), nebo naopak nedostatečná s ponecháváním zbytků nespasené ruderalizované vegetace. Stále silněji se projevují snahy o zalesňování pozemků nevhodných pro zemědělské hospodaření (nivní a svahové louky apod.).

Bez ohledu na vyhlášené přírodní parky, maloplošná a velkoplošná zvláště chráněná území, prvky systému Natura 2000 nebo ÚSES i bez ohledu na přesnou lokalizaci kulturních a historických dominant lze v rámci Jihočeského kraje vysledovat, že krajinný ráz některých oblastí je jiný, lepší nebo horší, než jiných oblastí.

Územní plán VÚC Jihočeského kraje neidentifikoval jednotlivé krajinné celky a krajinné prostory a nebyly zde analyzovány jednotlivé přírodní, kulturní a historické charakteristiky podle příslušné metodiky. Pro tak rozsáhlé území, jako je území celého kraje, to ani není možné. Kategorizace krajiny či krajinného rázu pro potřeby konceptu územního plánu Jihočeského kraje byla zpracována na základě stanovení koeficientu ekologické stability pro jednotlivá katastrální území. Koeficient je výsledkem bilance mezi rozlohami ploch přírodního charakteru (lesy, zatravněné pozemky, vodní plochy) a rozlohami ploch, které mají spíše antropogenní charakter (orná půda, zastavěná území). Dá se říci, že tento koeficient právě díky ustálenému poměru vegetačních a antropogenních prvků v závislosti na tvaru reliéfu, nadmořské výšce a klimatu má vypovídající schopnost o kvalitě krajiny a jejího rázu.

Podle popsaného principu byla krajina Jihočeského kraje v územním plánu VÚC rozdělena na:

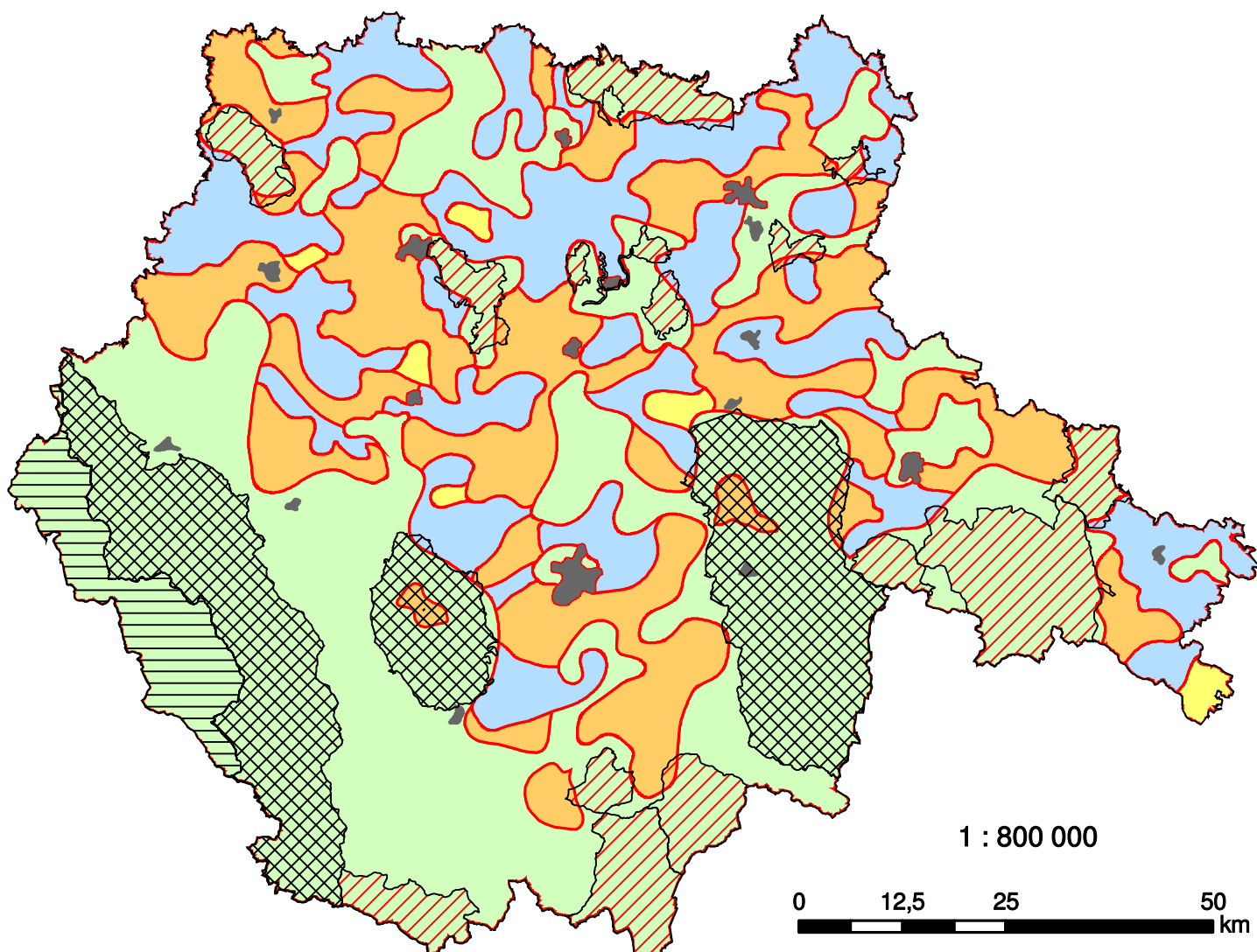
- krajinu antropogenní (výrazně ovlivněna lidskou činností, s nízkou kvalitou přírodního prostředí, s intenzivním zemědělstvím)
- krajinu harmonickou nižší kvality (přechod do antropogenní krajiny)
- krajinu harmonickou s průměrnou kvalitou (typická vyvážená kulturní krajina)
- krajinu harmonickou vyšší kvality (s přechodem do krajiny přírodní, což je území relativně málo narušené lidskými aktivitami)

Kategorie byly vyneseny do mapového podkladu. Při pohledu do kartogramu na následující straně jsou na první pohled patrná rozsáhlá území harmonické krajiny vyšší kvality (tedy nejzachovalejší kategorie), zahrnující celou Šumavu, Pošumaví, Novohradské hory a jejich podhůří, Třeboňsko a podhůří Českomoravské vrchoviny. Zbytek plochy kraje je pak pestrou mozaikou ploch krajiny harmonické vyšší, průměrné a nižší kvality. Nutno si všimnout, že i v tomto, na rozdíl od pohraničních oblastí, hustě obydleném a využívaném prostředí se roztroušeně nacházejí větší a menší ostrovy harmonické krajiny vyšší kvality (tedy nejzachovalejší kategorie). Jedná se zejména o Hlubocké obory, Střední Povltaví, Písecké hory, Blatensko, okolí Lužnice, Chýnova. Krajina této nejlepší kategorie je na území Jihočeského kraje plošně zastoupena nejvíce a zahrnuje cca 50 % území. Kategorie krajina harmonická průměrné kvality a nižší kvality jsou zastoupeny cca po 20 – 25 %. Zastoupení antropogenní krajiny je na území kraje nepatrné, tvořené několika malými ostrůvky, kde je vysoký podíl orné půdy. Celkově rovněž nutno podotknout, že hranice zákresu jsou dosti nepřesné.

Stanovení krajinného rázu podle koeficientu ekologické stability, jak bylo provedeno v ÚP VÚC Jihočeského kraje, ale také není ideální. Výpočet nezohledňuje kulturně historickou složku krajinného rázu a nezohledňuje kvalitu jednotlivých vegetačních prvků (například se neposuzovala druhová skladba lesních porostů či kvalita vodních nádrží atd.). Pro potřebu hodnocení krajinného rázu na úrovni ÚP VÚC je však tento přístup přijatelný.

KONCEPCE OCHRANY P ÍRODY A KRAJINY JIHO ESKÉHO KRAJE

Stupn krajinného rázu

Stupn krajinného rázu, zastavěná území měst, velkoplošná zvlášť chráněná území, p írodní parky

- krajina harmonická vyšší kvality
- krajina harmonická průměrné kvality
- krajina harmonická nižší kvality
- krajina antropogenní
- zastavěné území měst
- NP
- CHKO
- p írodní park

Jak již bylo v předchozím textu zmíněno, krajinný ráz podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny tvoří zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti. Přírodními charakteristikami se velmi podrobně zabývají kapitoly analytické části Koncepce ochrany přírody. Historický vývoj osídlení je popsán v kapitolách D.1.1. a D.1.2. Na tomto místě bychom zmínili alespoň stručně kulturní charakteristiky kraje.

V kraji je evidováno 12 902 kulturních památek, a to národních nemovitých památek (viz výčet v následujícím odstavci), přes 5,5 tisíce nemovitých památek a necelých tisíc archeologických památek, zbytek představují movité kulturní památky, které jsou většinou součástí mobiliářů zámků a kostelů.

Na území Jihočeského kraje jsou evidovány následující nemovité národní kulturní památky: Areál rodiště Jana Žižky, Trocnov, zámek Hluboká se zámkem Ohrada, Hrad Nové Hrady, bývalá koněpřežní železnice České Budějovice – Linec (česká část), hrad a zámek Český Krumlov, kostel sv. Víta v Českém Krumlově, Poutní areál s kostelem Nanebevzetí Panny Marie v Kájově, Cisterciácký klášter ve Vyším Brodě, hrad Rožmberk nad Vltavou, bývalý cisterciácký klášter ve Zlaté Koruně, zámek Jindřichův Hradec, areál kláštera Augustiniánů v Třeboni, zámek Třeboň se Schwarzenberskou hrobkou v Domaníně, zámek Dačice, zámek Červená Lhota, Rožmberská rybníční soustava (okres Jindřichův Hradec), kamenný most v Písku, hrad Zvíkov a Zvíkovské Podhradí, Husův rodný dům v Husinci, zámek Kratochvíle, hrad a zámek Strakonice, hrad Kotnov s pivovarem (okres Tábor), Stará radnice v Táboře, Kozí hrádek, Silniční most ve Stádleci.

Na území kraje je dále 7 městských památkových rezervací, 24 městských památkových zón, 16 vesnických památkových rezervací, 52 vesnických památkových zón a 5 krajinných památkových zón.

Městskými památkovými rezervacemi jsou historická centra měst České Budějovice, Český Krumlov (zařazeno mezi památky UNESCO), Jindřichův Hradec, Třeboň, Slavonice, Prachatice a Tábor.

Městské památkové zóny v kraji: Nové Hrady, Trhové Sviny, Týn nad Vltavou, Český Krumlov, Chvalšiny, Kaplice, Rožmberk nad Vltavou, Benešov nad Černou, Hořice na Šumavě, Vyšší Brod, Dačice, Nová Bystřice, Písek, Mirovice, Netolice, Vimperk, Vlachovo Březí, Bavorov, Blatná, Sedlice, Vodňany, Volyně, Bechyně, Soběslav.

Vesnickými památkovými rezervacemi jsou Holašovice (památka UNESCO), Malé Chrástřany, Mazelov, Plástovice, Záboří (v okrese České Budějovice), Dobrá, Stachy, Vodice, Volary město (Prachatice), Nahořany (Strakonice), Klečaty, Komárov, Mažice, Vlastiboř, Zálší, Záluží u Vlastiboře.

Vesnické památkové zóny v kraji:

Okres České Budějovice: Břehov, Kojákovice, Bavorovice, Bošilec, Božejov, Dobčice, Dynín, Lipanovice, Munice, Opatovice, Rožnov, Vitín, Zbudov

Okres Český Krumlov: Čertyně, Krnín, Mirkovice, Pernek

Okres Jindřichův Hradec: Nová Ves (Číměř), Ponědrážka, Pístina, Plačovice, Příbraz, Lutová, Žíteč

Okres Písek: Budičovice, Krašovice, Květov, Putim, Smrkovice, Tukleky, Varvažov, Zahrádka, Žebrákov

Okres Prachatice: Chalupy, Lažiště, Libotyně, Mahouš, Třešňový Újezdec, Vítějovice, Zvěřetice.

Okres Strakonice: Jířetice, Kloub, Koječín, Křtěníce, Kváskovice, Zechovice

Okres Tábor: Bechyňská Smloleč, Nedvědice, Ounuz, Svinky

Na území kraje je pět krajinných památkových zón, a to Novohradsko a Římovsko na bývalém okrese České Budějovice, Orlicko a Čimelicko – Rakovicko na okrese Písek a Libějovicko – Lomecko na okrese Strakonice.

Na území Jihočeského kraje se nachází archeologická památková rezervace, a to Třísov v bývalém okrese Český Krumlov.

Kromě jmenovaných kategorií se v Jihočeském kraji nachází celá řada dalších historických pamětihodností, jako jsou zámky v Hluboké nad Vltavou, Českém Krumlově, Blatné, Červené Lhotě, Orlík, hrady Zvíkov, Landštejn. Významná je též lidová architektura, především tzv. selské baroko. Mezi nejznámější památky tohoto druhu patří náves v Holašovicích (okres České Budějovice), která byla v roce 1998 zařazena mezi památky chráněné UNESCO.

Jak vyplývá z předchozího textu, Jihočeský kraj je bohatý nejen na přírodní stanoviště, ale i na kulturní památky. Unikátní je zejména přítomnost dvou lokalit v regionu, které jsou zapsány do Seznamu světového a kulturního dědictví lidstva UNESCO (historické centrum města Český Krumlov a vesnice Holašovice). Několik dalších lokalit je navrhováno pro zařazení (např. Slavonice, Rožmberská rybníční soustava).

D.1.4. Zóny zvýšené péče o krajinu EECONET

V roce 1991 vznikl v České republice první koncept nadregionálního ÚSES. Byl vystaven a diskutován v panelu expertů první panevropské konference ministrů životního prostředí na Dobříši v roce 1991, současně s Národní ekologickou sítí Nizozemského království. Biocentra a biokoridory předpokládaného nadregionálního významu v českém konceptu nadregionálního ÚSES byly doplněny dalším prvkem – tzv. zónami zvýšené péče o krajinu (Ekologický generel ČSR 1986). Tyto zóny vymezovaly okres po okrese v mapovém měřítku 1:50 000 tehdejší krajská urbanistická pracoviště a to především na základě bilance významných krajinných prvků přírodního i kulturního rázu. Doplnění nadregionálního ÚSES o plošně nejzávažnější zóny zvýšené péče o krajinu rozšířilo původní pojetí ÚSES – a idea mezinárodně provázané ekologické sítě (European Ecological Network – EECONET) byla na světě.

Ideová spřízněnost holandského a československého přístupu k tvorbě národních ekologických sítí našla v následujících letech ohlas ve velkorysém sponzorování národních expozitur Světového svazu ochrany přírody IUCN v postkomunistických státech Visegrádské skupiny holandskou vládou. Toto sponzorování umožnilo koordinovaně zpracovat koncepty národních ekologických sítí v Polsku, na Slovensku, v Maďarsku a ČR. Postup byl společně dohodnut ve Štefanově 1994 a výsledky – vzájemně propojené národní ekologické sítě – byly prezentovány na panevropské konferenci ministrů životního prostředí v Sofii 1995. Jejich pozitivní ohlas se promítl v začlenění EECONET do „Celoevropské strategie biologické a krajinné rozmanitosti“ Rady Evropy, UNEP a IUCN, v níž EECONET nabyla postavení ústřední položky. Prvním ze šesti cílů strategie se totiž stala „ochrana klíčových ekosystémů, stanovišť, druhů a krajin prostřednictvím tvorby Evropské ekologické sítě (EECONET) a účinná péče o ni“, proponovaná k realizaci do roku 2005.

Evropská ekologická síť (EECONET) se měla stát fyzickou sítí složenou z výše jmenovaných funkčních kategorií, která zachovává přírodní a polopřírodní (přírodě blízké) ekosystémy, druhy organismů, celé krajiny a jejich přírodní rysy evropského významu v územně propojeném systému. V představách Rady Evropy se EECONET měla také stát koordinačním mechanismem, jehož prostřednictvím mohou účastníci strategie rozvíjet a uskutečňovat spolupráci. Až dodatečně se na poli ochrany krajiny objevil výslovný důraz na ochranu jevů kulturního a geologického dědictví evropského významu ruku v ruce s ochranou přírodních prvků, tedy podle českého názvosloví „ochrana krajinného rázu“ regionů Evropy formou EECONET.

Podle dokumentu vydaného Radou Evropy (Opstal 1999) má Evropská ekologická síť EECONET (známá na Západě i pod označením Celoevropská ekologická síť – PanEuropean Ecological Network, PEEN) významně přispět k dosažení hlavních cílů Panevropské strategie biologické a krajinné rozmanitosti tím, že trvale zajistí

- ochranu ekosystémů stanovišť, druhů a jejich genetické rozmanitosti (s využitím národní legislativy, evropských a světových úmluv – např. Ramsarské

a Bernské, a směrnic Evropské unie – směrnice o stanovištích a ptácích , viz NATURA 2000 dále)

- ochranu krajin evropského významu
- v klíčových územích chráněná stanoviště dostatečné rozlohy pro příznivý stav chráněných ekosystémů a druhů
- v koridorech dostatek příležitostí pro rozptyl a migraci chráněných druhů
- ochranu této sítě z klíčových území propojených koridory, nárazníkovými zónami před potenciálním ohrožením
- revitalizaci narušených prvků sítě

Aby se Evropská ekologická síť EECONET mohla stát fyzicky propojenou sítí (jako ÚSES), nezahrnuje jen výběr ochrannásky „špičkových“ území, ale i hospodářsky využívaná území přispívající k funkční způsobilosti celého systému. Ochrana krajiny v pojetí EECONET tak má být propojena s řízenou péčí (managementem) a se sociálně i ekonomicky udržitelným využíváním krajiny. To jsou jistě pozitivní vlastnosti konceptu EECONET, bohužel mají charakter právně nezávazných doporučení Rady Evropy. To je jeden z důvodů, proč mezinárodně oceňované výsledky nebyly zatím na české vládní úrovni projednány a proč rozhodující položka ekologické sítě, totiž zóny zvýšené péče o krajinu, zůstávají na akademické úrovni.

Nicméně Státní program ochrany přírody a krajiny, schválený usnesením vlády ČR z roku 1998 jako výchozí strategický dokument, s přijetím EECONET počítal. Ve své příloze vyjmenovává pozitiva přijetí EECONET i podmínky realizace.

V současné době můžeme legislativní základy ÚSES a soustavy NATURA 2000 považovat za relativně zajištěné, naopak plošně nejnáročnější EECONET – zóny zvýšené péče o krajinu – není právně podložen. Zahrnovány jsou do nich takové části krajiny, které díky souladu přírodních a kulturních hodnot označujeme jako „krajiny harmonické“. A protože navíc k biologicko-ochrannáským kritériím by měly být respektovány dochované stopy historie a regionálních kulturních tradic, je pro zajištění zón zvýšené péče o krajinu v české legislativě v současné době nevhodnější zajištění územní kategorií „přírodní park“ ve smyslu zákona č.114/1992 Sb..

Územní plán velkého územního celku Jihočeského kraje zmiňuje zóny EECONET v jediné větě v textu k návrhu regionálního a nadregionálního ÚSES na území kraje, a to ve velmi obecné rovině: že myšlenka EECONET umožňuje spolupráci v oblasti ochrany přírody a životního prostředí napříč celou Evropou. Konkrétně se touto tématikou územní plán nezabývá.

D.2. Současný stav využívání krajiny

D.2.1. Řízení a regulace využívání krajiny

Využívání krajiny je řízeno a regulováno územními plány. Na úrovni kraje se jedná o územní plány velkých územních celků. V následující tabulce je uveden přehled platné ÚPD Jihočeského kraje k 31.12.2006.

Název VÚC	Datum	Akce
ÚP rájónu Malše-Kaplicko	1.7.1974	ÚPD: Návrh - schválení návrhu ÚPD
ÚP VÚC Blanský les	17.6.2006	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Českobudějovické SRA	10.6.1986	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Českobudějovické SRA, 1. změna (vedení koridoru kapacitní komunikace E 55)	20.3.2002	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Českobudějovické SRA, 2. změna	5.4.2005	ÚPD: Koncept řešení - zahájení projednání
ÚP VÚC Českokrumlovsko I.	29.5.2005	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Českokrumlovsko II	5.3.2001	ÚPD: Koncept řešení - zahájení projednání
ÚP VÚC Javořícká vrchovina	7.4.2006	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Jihočeského kraje	5.1.2006	ÚPD: Koncept řešení - zahájení projednání
ÚP VÚC Jindřichohradecko	8.10.2006	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Novohradské hory	27.5.2006	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Orlická nádrž	5.6.2003	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Písecko-Strakonicko	2.11.2004	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Písecko-Strakonicko - změna č. 1	18.7.2006	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Prachaticko	2.3.2001	ÚPD: Koncept řešení - zahájení projednání
ÚP VÚC Pravý břeh Lipna	1.9.1994	ÚPD: Souborné stanovisko - schválení
ÚP VÚC Šumavy	13.5.1992	ÚPD: Návrh - zahájení projednání
ÚP VÚC Tábořsko	20.3.2001	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů
ÚP VÚC Tábořsko, 1. změna	20.12.2005	ÚPD: Návrh - nabytí účinnosti obecně závazné vyhlášky kraje nebo uveřejnění sdělením MMR ve Sbírce zákonů

Dne 1.1.2007 nabyl účinnosti nový stavební zákon č. 183/2006 Sb., který v § 187, odst. 7) omezil platnost schválených ÚP VÚC do doby vydání zásad územního rozvoje na: rozvojové plochy nadmístního významu, plochy a koridory umožňující umístění staveb dopravní a technické infrastruktury nadmístního významu, vymezení regionálních a nadregionálních územních systémů ekologické stability, limity využití území nadmístního významu a plochy pro veřejně prospěšné stavby.

Vedle územně plánovací dokumentace jsou dalšími materiály řídicími a regulujícími využívání území rozvojové koncepce. Pro území Jihočeského kraje byly zpracovány následující materiály, které mají charakter rozvojové koncepce:

- Program rozvoje územního obvodu Jihočeského kraje + Akční plány
- Územní energetická koncepce
- Koncepce snižování emisí a imisí znečišťujících látek
- Plán odpadového hospodářství
- Regionální surovinová politika
- Plán rozvoje vodovodů a kanalizací
- Systém podpory EVVO a informování veřejnosti o stavu životního prostředí
- Strategie rozvoje cestovního ruchu
- Koncepce rozvoje tělovýchovy a sportu
- Program obnovy krajských komunikací
- Socioekonomický profil kraje
- Generel NR-R ÚSES

Ve zvláště chráněných územích dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů je využívání krajiny řízeno a regulováno příslušnými plány péče o zvláště chráněná území.

Jednotlivé územní plány byly pořizovány a zpracovány v různých časových obdobích a tudíž i v různých podmínkách poplatných době jejich pořízení. Řešení jednotlivých územních plánů je vzhledem ke specifickým vlastnostem řešených území velmi odlišné a navzájem nevyvážené. Obsahové, časové a legislativní sjednocení schválených a rozpracovaných ÚPVÚC bylo důvodem pro pořízení ÚPVÚC Jihočeského kraje, který řeší územní rozvoj celého kraje.

ÚPVÚC Jihočeského kraje je v souladu s hlavními strategickými cíli rozvoje kraje stanovenými v Programu rozvoje územního obvodu Jihočeského kraje (PRK). Jednou z hlavních priorit kraje je orientace na rozvoj turistiky a cestovního ruchu. (Podrobnější vyhodnocení PRK ve vztahu k ochraně přírody a krajiny je prezentováno v kapitole *G Ochrana přírody a krajiny v sektorových politikách kraje*).

ÚPVÚC Jihočeského kraje řeší některé strategické cíle, zejména v oblasti rozvoje v oblasti cestovního ruchu, sportovně rekreačních aktivit, s hlavním cílem prodloužení turistické sezóny, kde se předpokládají střety s přírodními hodnotami v území. Dále navrhuje koridory sítí dopravní a technické infrastruktury nadmístního tak, aby co nejméně kolidovaly s prvky územního systému ekologické stability a nemovitými kulturními památkami. Rozvojové plochy nadmístního významu navrhuje nejen při významných dopravních tazích a v oblastech s velkou kumulací obyvatelstva, ale i v marginálních oblastech, tak aby byl zajištěn vyvážený rozvoj

civilizačních hodnot v území a proklamovaný strategický rozvoj turistického a cestovního ruchu.

Je zřejmé, že realizace uvedených rozvojových cílů může být v konfliktu se zájmy ochrany přírody a krajiny. Nevýznamnější konflikty by měly být identifikovány v procesu hodnocení vlivů koncepce na životní prostředí (SEA) dle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění pozdějších předpisů. Aktivita s nepřijatelnými vlivy na přírodu a krajinu by na základě hodnocení SEA měly být z koncepčních materiálů vyřazeny, aktivity s potenciálními negativními vlivy by měly být identifikovány a měla by jim být věnována odpovídající pozornost v další přípravě (v územních plánech měst a obcí, v územním a stavebním řízení). V přípravě potenciálně rizikových aktivit by měly být v odpovídající míře využívány procesy hodnocení vlivů na životní prostředí (EIA) dle zákona č. 100/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů a procesů biologického hodnocení a hodnocení vlivů na lokality soustavy Natura 2000 dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Pořizování ÚP VÚC Jihočeského kraje přechází 1.1.2007, po fázi projednávání konceptu, do fáze pořizování návrhu zásad územního rozvoje Jihočeského kraje podle nového stavebního zákona č. 183/2006 Sb.

D.2.2. Aktuální stav využívání krajiny

Aktuální stav využívání krajiny na území Jihočeského kraje vyplývá z informací uvedených v předchozích kapitolách. Z hlediska plošného je dominantní část povrchu kraje využívána zemědělsky (viz kapitola C.3. *Zemědělské ekosystémy*) a lesnický (viz kapitola C.4. *Lesní ekosystémy*). Obhospodařování a využívání vodních toků a vodních ploch je popsáno v kapitole C.5. *Vodní ekosystémy*. Souhrnné údaje o aktuálním stavu využívání krajiny jsou uvedeny v kapitole C.2.3. *Ekosystémy*, prezentovány jsou údaje založené na informacích z UHDP (úhrnné hodnoty druhů pozemků) a údaje založené na dálkového průzkumu země (program CORINE).

Z hlediska ochrany přírody a krajiny jsou významné některé další aktivity, kterým není v předchozím textu věnována speciální kapitola. Jedná se především o těžbu nerostných surovin, která má většinou významné negativní vlivy na přírodu a krajinu, na druhé straně v opuštěných těžebních prostorech povrchové těžby vznikají cenné biotopy. Další lidskou aktivitou s potenciálními významnými vlivy na přírodu a krajinu je cestovní ruch. Jedná se o aktivitu, která je založena na atraktivitě přírody a krajiny, tuto atraktivitu však může v případě nadměrného rozvoje poškozovat. Specifickým problémem pro ochranu přírody a krajiny jsou opuštěné, dříve využívané plochy (tzv. „brownfields“) a staré ekologické zátěže.

Těžba nerostných surovin

V současné době se v Jihočeském kraji těží ve velké míře především stavební suroviny (stavební kámen, štěrkopísek a cihlářské suroviny), kámen pro hrubou a ušlechtilou kamenickou výrobu a živcové suroviny. V menší míře se těží krystalický grafit, polodrahokamy – vltavínonosné horniny, žáruvzdorné a keramické

nežáruvzdorné jíly a diatomit. Perspektivní pro zajištění rozvojových plánů kraje zůstává především těžba stavebních surovin (kámen, šterkopísek), kamene pro hrubou a ušlechtilou kamenickou výrobu, živcových surovin, žáruvzdorných a keramických nežáruvzdorných jílu a diatomitů. Perspektivní do budoucna by mohlo být otevření unikátního ložiska abrazivních granátů almandinového složení Ktiš-Ktišská Hora (B 3256400) a dosud netěženého ložiska vápenatých živců Chvalšiny (B 3244100), které se ovšem nalézá v CHKO Blanský Les. Méně perspektivní se jeví těžba krystalického grafitu (vysoké provozní náklady). Po dotěžení grafitových ložisek Český Krumlov – Městský vrch (B 3147800) a Lazec-Křenov (B 3141200) se těžba dalších ložisek grafitu zdá ve velmi blízké budoucnosti nereálná.

Na celkovém objemu těžby nerostných surovin v České republice se Jihočeský kraj podílel v posledních dvou letech pouze 4%.

Tonážně nejvýznamnější těžbou v Jihočeském kraji je dlouhodobě těžba šterkopísků. Z 21 evidovaných výhradních ložisek bylo v roce 2002 využíváno 6 ložisek, z 15 evidovaných ložisek nevyhrazených nerostů bylo v tomto roce využíváno celkem 11 ložisek. Produkce šterkopísků byla v roce 2002 téměř 1260 tis. m³ (více než 40% objemu z celkové těžby všech surovin v Jihočeském kraji). Těžba šterkopísků výrazně přesahuje regionální význam (podíl na celorepublikové těžbě byl v roce 2002 téměř 9%). Střety s ochranou přírody a krajiny nastávají především na území CHKO Třeboňsko.

Pro jednotlivá CHKO byly zpracovány studie: *Nerostný surovinový potenciál chráněných krajinných oblastí a limity jeho využití*. Výsledkem studie jsou návrhy opatření zahrnující:

- limity těžby ložisek nerostných surovin z hlediska ekologické únosnosti území,
- vymezení lokalit s neřešitelnými nebo obtížně řešitelnými střety zájmu,
- návrhy omezení hornické činnosti, činnosti prováděné hornickým způsobem a geologicko-průzkumných prací

K řešení problémů přispívá také rebilance ložisek a prognózních zdrojů v CHKO na půdě ČGÚ a Geofondu Praha (rušení prognózních zdrojů, převádění zásob v I. a II. zónách CHKO z volných na vázané).

Riziko konfliktu u dosud netěžených ložisek mezi zájmy o využití ložiska a zájmy ochrany přírody a krajiny je aktuální i mimo území velkoplošných zvláště chráněných území. Bylo by proto vhodné zpracovat studii, která by identifikovala takové střety pro celé území Jihočeského kraje, včetně návrhu na jejich řešení.

Existují i případy, kdy je možné pozůstatky po těžbě klasifikovat jako obohacení přírody. V opuštěných těžebních prostorech povrchové těžby vznikají často cenné biotopy s výskytem zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. Nejcenější takové lokality byly v minulosti vyhlášeny jako zvláště chráněná území – např. přírodní památka Pískovna u Dračice, přírodní památka Muckovské vápencové lomy. Cenným biotopům v těžebních prostorech hrozí po ukončení těžby zánik nevhodně provedenou rekultivací. Často je stanovena rekultivace zpět na zemědělský půdní fond (ZPF) nebo na pozemky určené k plnění funkcí lesa (PUPFL). Realizace takové

rekultivace by znamenala nevratné zničení biotopů, které se během těžby vyvinuly. Je proto žádoucí před zahájením rekultivace ploch dotčených těžbou provést odpovídající biologický průzkum a v případě existence cenných biotopů navrhnout a prosazovat takový způsob rekultivace, který umožní zachování těchto biotopů.

Rekreace (turistický ruch)

V Územním plánu velkého územního celku Jihočeského kraje byly identifikovány oblasti cestovního ruchu nadregionálního významu. Jedná se o následující oblasti:

- Šumava
- Orlická přehrada
- Třeboňsko

Za oblasti cestovního ruchu regionálního významu byly označeny následující území:

- Česká Kanada
- Novohradské hory
- Blanský les

Za oblasti cestovního ruchu nadmístního významu byly označeny následující území:

- Českobudějovická oblast
- Tábořsko
- Strakonicko

Většina uvedených oblastí cestovního ruchu se vyznačuje nedostatečnou úrovní nabízených služeb. Po roce 1989 proto dochází k rozvoji nezbytné infrastruktury - výstavba rekreačních objektů, přístupových komunikací a parkovišť a rekreačních a sportovních zařízení (hřišť, lanovek, vleků, sjezdových tratí atd.). Lze očekávat, že tento trend bude pokračovat i v blízké budoucnosti. Rozvoj infrastruktury cestovního ruchu má přímé negativní dopady na přírodu a krajinu. Při výstavbě objektů dochází k záborům půdy a ke zničení biotopů na místě záboru. Je proto nezbytné minimalizovat tyto negativní vlivy na přijatelnou míru především výběrem vhodných lokalit pro výstavbu a realizací opatření k minimalizaci těchto negativních vlivů.

V turisticky exponovaných lokalitách dochází k ovlivňování vývoje živé přírody, především zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, nadměrným hlukem, eutrofizací prostředí, případně záměrným poškozováním. S narůstajícím počtem návštěvníků dochází k poškozování vegetace a to jak z příčin špatné schůdnosti, neukáznenosti návštěvníků, případně přetížením tras. S touto problematikou úzce souvisí a je provázána problematika erozní činnosti. Eroze je důsledkem více faktorů jako např. přivalové deště, jarní tání, nedostatečná údržba cest a jejich odvodnění, spolu s přetížením.

V současné době se ukazuje ze třech složek turistiky (pěší, lyžařská a cyklo) jako nejproblematictější cykloturistika. Ohroženy jsou především svažité území a zvodnělé terény (mokřady, rašeliniště), kde dochází k nevratnému poškození vegetačního krytu.

Pro rozvoj cestovního ruchu na území Jihočeského kraje lze doporučit následující opatření, která vycházejí z Národní strategie ochrany biologické rozmanitosti (2005):

- Usilovat o zkvalitnění a rozvoj infrastruktury pro ekologicky šetrné formy cestovního ruchu a uchování a zvyšování kvality životního prostředí a udržitelného rozvoje, tak aby místní obyvatelé profitovali z udržitelného rozvoje cestovního ruchu, především ve smyslu pracovních příležitostí a sdílení výhod vyplývajících z udržitelného užívání biodiverzity pro účely cestovního ruchu, přičemž hlavní roli by zde měly hrát malé, případně středně velké podniky.
- Podporovat udržitelné formy cestovního ruchu, zejména ekoturismus, jakožto důležitý mechanismus pro zachování a udržitelné užívání biodiverzity tak, aby podporoval odpovědné chování ze strany návštěvníků i poskytovatelů služeb cestovního ruchu i místní populace.
- Podporovat ekologicky šetrnou dopravu, zejména v chráněných krajinných oblastech a národních parcích.
- Ve zvýšené míře využívat potenciál následujících přínosů udržitelně provozovaného a rozvíjeného cestovního ruchu, zejména ekoturismu pro zachování biodiverzity: tvorba zdrojů pro financování ochrany biodiverzity (zejména ve zvláště chráněných územích); tvorba environmentálně příznivých alternativ pro ekonomiky obyvatel chráněných území; ekonomické opodstatnění pro existenci či rozšiřování chráněných území; tvorba environmentálně orientované poptávky po využívání potenciálu chráněných území, nástroj environmentální výchovy a stimulace soukromého sektoru k ochraně biodiverzity.
- Rozvinout spolupráci ochrany přírody a rozvoje cestovního ruchu za účelem vytvoření nabídky ekologicky šetrných produktů cestovního ruchu.
- Stimulovat poptávku po ekologicky šetrných produktech cestovního ruchu.
- Vytvořit jasnou strategii rozvoje ekoturismu, který by zajistil plnou a efektivní participaci a dlouhodobé příjmové příležitosti místním obyvatelům.
- Z územního hlediska bude klíčové zaměřit se na snižování negativních dopadů a aktivaci potenciálu pozitivního působení ekologicky šetrného cestovního ruchu v lokalitách soustavy Natura 2000 a horských ekosystémech.

Opuštěné dříve využívané plochy (brownfields)

Brownfield je plocha, která byla v minulosti využívána pro průmyslovou, zemědělskou, stavební nebo jinou činnost a mohla by být v následku této nebo předchozí činnosti kontaminována (ekologická zátěž) či jinak zdevastována, což snižuje její atraktivitu pro budoucí využití. Může se jednat například o zcela nebo zčásti opuštěné průmyslové areály, staré zemědělské objekty, nevyužívané drážní pozemky, bývalé vojenské prostory, vybydlené obytné čtvrti atd.

V současné době je vysoký tlak na novou výstavbu. Investoři preferují výstavbu na zelené louce („greenfield“). Snahou ochrany přírody a krajiny je směřovat nové aktivity do lokalit typu „brownfield“. Z hlediska vlivů na životní prostředí je pozitivní nejen omezení záboru ve volné krajině, ale také odstranění znečištěného areálu, který může být zdrojem kontaminace pro půdu a vody.

Upozorňujeme na skutečnost, že mohou existovat také případy, kdy je možný v lokalitách typu „brownfield“ vznik cenných biotopů s výskytem zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. V takovýchto případech je žádoucí před znovuvyužitím ploch a případnou rekultivací provést odpovídající biologický průzkum a navrhnout příslušná opatření pro zachování těchto biotopů.

Seznam identifikovaných lokalit typu „brownfield“ na území Jihočeského kraje, který zpracovala firma Atelier T-plan s.r.o. (2006), je uveden v Příloze č. 15.

Staré ekologické zátěže na území Jihočeského kraje

V následující tabulce uvádíme seznam starých ekologických zátěží pro Jihočeský kraj z roku 2005, tak jak je prezentován na internetových stránkách MŽP. Tento seznam bude upravován na základě výsledků projektu „Výzkum systémového přístupu k výběru priorit řešení lokalit starých ekologických zátěží, doba řešení 2005 – 2007“ (projekt SM/4/93/05).

název	obec	riziko	riziko
Jihočeské dřevařské závody, a.s	Soběslav	2-vysoké	2-regionální
ČZ Strakonice	Strakonice	0-neznámé	
JČP a.s. České Budějovice	České Budějovice	1-extrémní	2-regionální
VUSS Purkratice autopark	Písek	4-nízké	3-lokální
Rašelina a.s. Planá u ČB	Planá u Českých Budějovic	4-nízké	3-lokální
Strabag, a.s. Milevsko	Milevsko	2-vysoké	3-lokální
MOTOCO, a.s.	České Budějovice	3-střední	3-lokální
Farma Ktiš	Ktiš	2-vysoké	3-lokální
Kovošrot a.s. Č.Budějovice	Česká Budějovice	1-extrémní	3-lokální
STS, spol. s r.o.	Jindřichův Hradec	2-vysoké	3-lokální
ČS Benzina Č. Budějovice	České Budějovice 1	4-nízké	3-lokální
SONING a.s.	Okrouhlá Radouň	3-střední	3-lokální
Farma Nový svět	Nový Svět u Borových Lad	4-nízké	3-lokální
JČDZ a.s. Nové Vráto	Vráto	4-nízké	3-lokální
JČDZ a.s. skládka Hliněnka	Jindřichův Hradec	3-střední	3-lokální
JČDZ a.s. Suchdol nad Lužnicí	Suchdol nad Lužnicí	4-nízké	4-bodové
JČDZ a.s. skládka Suchdol n Lu	Suchdol nad Lužnicí	4-nízké	3-lokální
Sběrna Prachatice	Prachatice	4-nízké	3-lokální
JČE, a.s. rozvodna Vimperk	Vimperk	4-nízké	3-lokální
JČDZ a.s. skládka Volary	Volary	4-nízké	3-lokální
Akra a.s. České Budějovice	České Budějovice 4	2-vysoké	4-bodové
STS Dačice	Dačice	2-vysoké	3-lokální
Farma Bohumilice	Bohumilice v Čechách	3-střední	3-lokální
Farma Nicov	Nicov	3-střední	3-lokální
ČS PHM Bechyně	Bechyně	3-střední	4-bodové
Motor Jikov, tlaková slévárna	České Budějovice	3-střední	3-lokální
Sběrna České Budějovice	České Budějovice 1	4-nízké	4-bodové
Farma Cikar	Kardašova Řečice	4-nízké	4-bodové
ZEKO Protivín	Protivín	4-nízké	3-lokální
EBC Lhenice	Lhenice	3-střední	3-lokální
JČE a.s. Dasný	Dasný	4-nízké	3-lokální

ZEMSPOL Dešná s.r.o.	Dešná u Dačic	4-nízké	4-bodové
JČE a.s. rozvodna Písek	Písek	4-nízké	3-lokální
JČDZ a.s. Podolí I	Podolí I	5-žádné	
Letiště Bechyně	Bechyně	4-nízké	3-lokální
KS Veselí nad Lužnicí, Transgas	Veselí nad Lužnicí	4-nízké	3-lokální
E.ON ČR a.s Vulkán	České Budějovice 6	4-nízké	4-bodové
TRW DAS - Dačice	Dačice	5-žádné	
Kovošrot - divize Sušice	Sušice nad Otavou	2-vysoké	3-lokální
Motor Jikov, skládka Suchomel	České Budějovice	4-nízké	3-lokální
JČE, a.s. Výtopna Mydlovary	Mydlovary u Dívčic	5-žádné	
Sběrna Domoradice	Domoradice	5-žádné	
ZEMSPOL Rancířov s.r.o.	Rancířov	4-nízké	4-bodové
ZEMSPOL Plačovice	Plačovice	4-nízké	4-bodové
Farma Safari	Kardašova Řečice	4-nízké	3-lokální
Babky	Kardašova Řečice	5-žádné	
Farma Zadní dvůr	Novosedly nad Nežárkou	4-nízké	3-lokální
SDM Třeboň	Třeboň	1-extrémní	3-lokální
Kovošrot a.s. Písek	Písek	5-žádné	
Farma České Žleby	České Žleby	4-nízké	3-lokální
Farma Strážný	Strážný	3-střední	3-lokální
Farma Hliniště	Hliniště	4-nízké	3-lokální
Farma Máří	Svatá Máří	4-nízké	3-lokální
Farma Trhonín	Trhonín	5-žádné	
Farma Klášterec	Kláštorec u Vimperka	4-nízké	3-lokální
Farma Korkusova Huť	Kláštorec u Vimperka	4-nízké	3-lokální
ČS PHM Benzina- Lnáře	Lnáře	5-žádné	
LADA a.s	Soběslav	4-nízké	4-bodové
E.ON ČR a.s. TR VnL	Veselí nad Lužnicí	4-nízké	4-bodové

Program rozvoje územního obvodu Jihočeského kraje (2001) konstatuje, že v kraji je dle zpracovaného registru MŽP evidováno 161 starých ekologických zátěží s různým stupněm prozkoumanosti z hlediska jejich environmentální nebezpečnosti. Sanace jsou ukončeny na 14 lokalitách, probíhají na 39 lokalitách. Předpokládané náklady na sanaci všech lokalit činí dle odhadů 4 mld. Kč. V převážné míře je financování zajišťováno ze zdrojů Fondu národního majetku ČR. Nejvýznamnější ekologické zátěže jsou uvedeny v tabulce.

Lokalita	Nabyvatel	Status firmy	Sanace probíhá	Okres
MAPE Mydlovary, chemická úpravna uranové rudy, kalojemy	DIAMO, Stráž pod Ralskem	s.p.	Ano	ČB
Soběslav, OVJ	Jihočeské dřevařské závody ČB	a.s.	Ano	TA
Mydlovary-Triangl, odkladiště	Jihočeská energetika ČB	a.s.	Ne	ČB
Milevsko, obalovna	FNM ČR	a.s.	Ne	PI
Velešín	Jihostroj	a.s.	Ano	ČK
Dynín	Agropodnik Dynín	a.s.	Ano	ČB
Blatná	Město Blatná		Ano	ST
Suchdol nad Lužnicí, skládka	Jihočeské dřevařské závody ČB	a.s.	Ne	JH

D.3. Územní systém ekologické stability

D.3.1. Definice ÚSES

Územní systém ekologické stability krajiny je vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Rozlišuje se místní, regionální a nadregionální systém ekologické stability. Podle biogeografickému významu se rozlišují skladebné prvky ÚSES (biocentra a biokoridory) s významem nadregionálním, regionálním a lokálním. Podle prostorové funkčnosti se rozlišují skladebné prvky funkční (existující, jednoznačně vymezené) a navržené (nefunkční, rámcově vymezené). Skladbu ÚSES doplňují interakční prvky.

Cílem zabezpečování ÚSES v krajině je:

- uchování a podpora rozvoje přirozeného genofondu krajiny prostřednictvím biocenter a biokoridorů,
- zajištění příznivého působení na okolní ekologicky méně stabilní části krajiny a jejich prostorové oddělení,
- podpora možnosti polyfunkčního využívání krajiny (v primární, sekundární i terciární struktuře, v kulturní krajině),
- uchování významných krajinných fenoménů.

Koncepce tvorby územních systémů ekologické stability krajiny je srovnatelná s koncepcí tvorby Evropské ekologické sítě (EECONET - European Ecological Network) a navazujících národních ekologických sítí, postupně vytvářených ve státech evropské unie a v dalších evropských zemích. EECONET představuje síť území schopných zajišťovat rozmanitost přírodních ekosystémů a uchovávat přírodní bohatství celého kontinentu. Evropskou ekologickou síť tvoří tzv. jádrová území („core areas“), zóny zvýšené péče („nature development areas“) a biokoridory („corridors“).

Územní systém ekologické stability přispívá též rozhodujícím způsobem k naplňování celosvětové Úmluvy o biologické rozmanitosti, k níž Česká republika přistoupila v roce 1994.

Z hlediska územního plánování představuje ÚSES jeden z limitů využití území (§2 stavebního zákona), který je třeba při řešení územního plánu respektovat jako jeden z předpokladů zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území.

D.3.2. Koncepce ÚSES

Zásadní význam pro vymezení skladebných prvků ÚSES má územně technický podklad regionálních a nadregionálních ÚSES (ministerstvo pro místní rozvoj ČR 1996). V této práci jsou vymezeny hlavní trasy a umístění biokoridorů a biocenter v regionální a nadregionální úrovni. Přesnost vymezení skladebných prvků je pak dána hranicí jednoznačnou a k upřesnění (nadregionální biocentra), jednoznačnou, k vymezení, k založení a k doplnění (regionální biocentra), jednoznačnou, k vymezení a navrženým směrem k propojení (regionální biokoridory).

Od doby schválení zákona č. 114/1992 Sb. byla pro jednotlivá území kraje obdobně jako pro ostatní území v České republice zpracována řada dokumentací vymezujících na různých úrovních a s různým stupněm závaznosti ÚSES. Z pohledu orgánu státní správy je zásadní v současné době platná územně plánovací dokumentace (územní plány, lesní hospodářský plán) resp. provedené komplexní pozemkové úpravy. Vymezení ÚSES zde pak vychází z dříve zpracovaných podkladových materiálů (generely, územně technický podklad). Jen ojediněle je problematika ÚSES zpracována formou plánu nebo je dále řešena samostatným projektem.

D.3.3. Prostorové parametry prvků ÚSES

Jedno z rozhodujících kritérií při vymezení ÚSES jsou prostorové parametry. V následujícím přehledu jsou dány doporučené minimální velikosti skladebných prvků nadregionální a regionální úrovně. Tento parametr zaručuje, že v této velikosti již bude skladebný prvek (biocentrum, biokoridor) funkční.

Minimální velikosti biocenter regionálního významu

- lesní společenstva 3. a 4. vegetačního stupně: 20ha, u oligotrofních stanovišť 15ha, 40ha při holosečném způsobu hospodaření
- lesní společenstva 5. vegetačního stupně: 25ha, u oligotrofních stanovišť 20ha, 50ha při holosečném způsobu hospodaření
- lesní společenstva 6. a 7. vegetačního stupně: 40ha, u oligotrofních stanovišť 30ha, 80ha při holosečném způsobu hospodaření
- společenstva mokřadů: 10ha
- společenstva luční: 30ha
- společenstva stepních lad: 10ha
- společenstva skalní: 5ha

Minimální velikosti biocenter nadregionálního významu

Nadregionální biocentra budou ve většině případů kombinovaná, to znamená, že budou obsahovat více typů ekosystémů, musí ale převažovat ekosystém pro dané území typický. Výměra pak činí 1000ha

Maximální délky biokoridorů regionálního významu a jejich přípustné přerušení

- lesní společenstva: maximální délka je 700m, přerušení bezlesím je možné do 150m
- mokřadní společenstva: maximální délka je 1000m, přerušení je možné maximálně 100m stavební plochou, 150m ornou půdou a 200m ostatními kulturami
- luční společenstva v 5. až 9. vegetačním stupni: maximální délka je 700m, přerušení je možné maximálně 100m stavební plochou, 150m ornou půdou a 200m ostatními kulturami
- luční společenstva niv v 1. až 4. vegetačním stupni: maximální délka je 500m, přerušení je možné maximálně 100m stavební plochou, 150m ornou půdou a 200m ostatními kulturami

- společenstva stepních lad: maximální délka je 500m, přerušení je možné maximálně 100m stavební plochou, 150m ornou půdou a 200m ostatními kulturami
- Složený biokoridor: jde o speciální, i když v praxi nejvíce používaný případ, kdy se do velmi dlouhého koridoru vkládají lokální biocentra na malých vzdálenostech. Celková délka složeného biokoridoru od jednoho regionálního biocentra k druhému je maximálně 8000m za předpokladu alespoň 11 mezilehlých lokálních biocenter.

Minimální šířky biokoridorů regionálního významu

- lesní společenstva: minimální šířka je 40m
- společenstva mokřadů: minimální šířka je 40m
- luční společenstva: minimální šířka je 50m
- společenstva stepních lad: minimální šířka je 20m

Specifika nadregionálních biokoridorů – osy a ochranná pásma

U nadregionálních biokoridorů je nutné mít na paměti, že jsou složeny z os a ochranných pásem. Osa nadregionálního biokoridoru má parametry složeného regionálního biokoridoru příslušného typu. Vodní nadregionální biokoridor plní zároveň funkci nadregionálního biocentra, šířka jeho osy je dána velikostí toku a ochranná zóna se nevylišuje. Maximální šíře zóny činí na každou stranu 2 km od osy. Skutečná šíře osy může být pak v následných územně-plánovacích dokumentacích upravována dle konkrétních geomorfologických a ekologických podmínek daného území.

D.3.4. Nadregionální a regionální ÚSES

Územní systém ekologické stability pro Jihočeský kraj je v současné době zpracováván (objednatel: Krajský úřad – Jihočeský kraj, odbor životního prostředí, zemědělství a lesnictví, zpracovatel: Ing. Aleš Friedrich, Netolice). Pro orientaci se na území Jihočeského kraje nachází cca 19 nadregionálních biocenter (NRBC) propojených sítí nadregionálních biokoridorů (NRBK), které jsou formálně členěny do 142 úseků a 234 regionálních biocenter (RBC) propojených sítí regionálních biokoridorů (RBK), které jsou formálně členěny do 227 úseků.

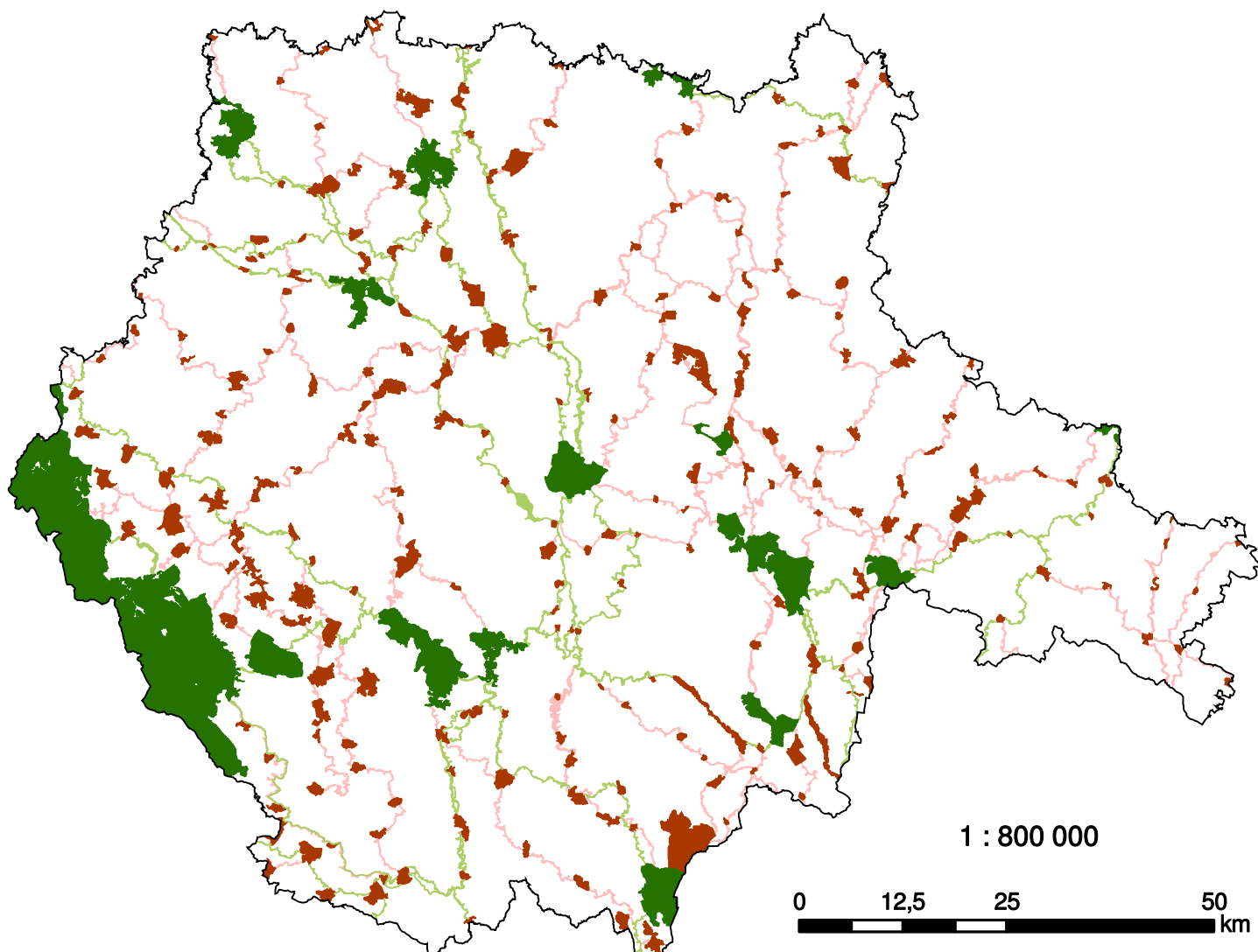
Plochy prvků R+NR ÚSES v porovnání se sousedním Plzeňským krajem je uveden v následující tabulce:

	Výměra (ha)	% z plochy Jihočeského kraje	% z plochy Plzeňského kraje
NRBC	60853,52	6,05	2,9
NRBK	8404,38	0,84	37,3
RBC	35757,33	3,56	3,3
RBK	13861,60	1,38	5,8
Celkem	118876,83	11,82	49,3

Pozn. Všechny uvedené prvky R+NR ÚSES pro Jihočeský kraj jsou vymezeny, u Plzeňského kraje byly do přehledu zařazeny i prvky k upřesnění a určené k vymezení (např. všechny NRBK).

KONCEPCE OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY JIHOVÝCHODNÍHO ČESKA

Územní systém ekologické stability

Regionální a nadregionální úroveň územního systému ekologické stability (ÚSES)

- nadregionální biocentra
- nadregionální biokoridory
- regionální biocentra
- regionální biokoridory

D.3.5. Lokální ÚSES

Prvky lokálních ÚSES jsou zachyceny v okresních a místních generelech, které byly zpracovávány v 90. letech 20. století. K jejich faktické realizaci dochází až po schválení územně plánovací dokumentace (ÚPD) správních území jednotlivých obcí. Počet zpracovaných ÚPD v tomto smyslu do jisté míry ukazuje rozsah provedení ÚSES. V následující tabulce uvádíme přehled schválených ÚPD obcí po okresech.

Okres	Počet k.ú.	Počet schválených ÚPD	% k.ú. se schválenou ÚPD
České Budějovice	325	108	33
Český Krumlov	260	171	66
Jindřichův Hradec	307	88	29
Písek	210	131	62
Prachatice	155	63	41
Strakonice	291	84	29
Tábor	248	20	8

D.3.6. Zjištěné nedostatky

I přes skutečnost, že ÚSES je zákonem č. 114/1992 Sb. označen jako veřejný zájem, nejsou v právním řádu důsledně řešeny nástroje, které by umožňovaly tento veřejný zájem prosadit (nezbytné navázat na uvedený zákon a v dalších předpisech definovat pravidla pro použití státních pozemků pro ÚSES, pro náhrady za strpění ÚSES na soukromých pozemcích, pro zakotvení zvláštního režimu využívání pozemků v katastru nemovitostí apod.).

Nedostatečná je komunikace mezi jednotlivými orgány státní správy – především MŽP a MMR. Výrazně negativně se projevuje absence vzájemného propojení a návaznosti na úrovni plánování. Jedná se zejména o vazby: územní plánování – lesní hospodářské plánování – vodohospodářské plánování – pozemkové úpravy všech stupňů.

Existence ÚTP R+NR ÚSES zabezpečuje pokrytí celého území kraje základní oborovou dokumentací regionální a nadregionální úrovně ÚSES, a to v jednotném časovém horizontu. Za problém považujeme převzetí ÚTP R+NR ÚSES do ÚPD bez patřičné kontroly a revize prvků. V podstatě jediným ÚP VÚC, kde byla provedena kontrola stavu R+NR ÚSES, je ÚP VÚC Písecko – Strakonicko, které bylo schváleno v r. 2004 (1. změna 2006). Při jeho zpracování byly opraveny především rozměry NR biokoridorů, které byly často uváděny a zakreslovány včetně ochranného pásma. Krajský úřad Jihočeského kraje si uvědomil tuto situaci a zadal zpracování generelu ÚSES (zpracovatel: Ing. Aleš Friedrich, Netolice). V současné době se zpracovává. Jeho závěry budou zohledněny v dalších fázích zpracování Koncepce ochrany přírody a krajiny Jihočeského kraje.

Kromě velice různorodé úrovně zpracovaných ÚSES je jedním ze základních a nejčastějších typů nesrovnalostí, charakteristickým prakticky pro celé území naší republiky, nedodržení návaznosti skladebných částí ÚSES na administrativně správních hranicích (na hranicích krajů, okresů, i jednotlivých katastrů).

Při realizaci prvků ÚSES doporučujeme:

V případě, že je nutné skladebný prvek založit či doplnit a uvažuje se o výsadbách dřevin jako hlavním realizačním prostředku, je nutné používat k těmto pracím pouze autochtonní (domácí) dřeviny. Tento výběr je dán jednak potencionálními společenstvy, která zde mají přirozené rozšíření, ale v rámci městského prostředí i stavem stanoviště. Naplňování územního systému ekologické stability má hlavní význam ve volné krajině. Zde splňuje především ekologickou funkci. V některých případech prochází skladebné prvky ale i urbanizovaným prostředím. Zde proto musí splňovat skladebné prvky ÚSES kromě ekologické funkce i funkce rekreační (mají polyfunkční charakter).

Pro skladebné prvky v urbanizovaném prostředí je nutno respektovat tyto principy:

- princip prostorových parametrů, jímž se rozumí skutečnost, že při vymezení skladebných částí územního systému ekologické stability jsou uplatňovány prostorové parametry skladebných částí podle obecně uznávaných zvyklostí (dle metodiky). Je však zřejmé, že v těch částech města, kde historický vývoj založil stabilizovanou urbánní strukturu, nelze uplatňovat prostorové parametry sestavené pro přírodně blízké segmenty krajiny,
- princip relativity, jímž se rozumí skutečnost, že přes urbanizovaná území města je přípustná realizace prvků územního systému ekologické stability pro pozměněné (avšak přírodě blízké) formy biotopů a bioty (tzv. urbánní forma),
- v území, kde nejsou dochovány prvky kostry ekologické stability ve stupni IV. a V. jsou využívány k trasování prvků územního systému ekologické stability i společenstva synantropní, segetální a s podílem introdukovaných taxonů.

D.4. Památné stromy

Mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí lze vyhlásit rozhodnutím orgánu ochrany přírody za památné stromy. Postup při jejich vyhlášení je dán zněním § 46 zák. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Příslušným orgánem jsou v tomto případě pověřené obecní úřady, pokud si tuto pravomoc nevyhradí orgán ochrany přírody vyššího stupně. Vyhlášené památné stromy jsou zapsány do Ústředního seznamu AOPK ČR, pokud jejich dokumentace splňuje požadavky stanovené přesně v odst.7) §12 vyhlášky č.395/1992 Sb.

Návrh na vyhlášení památných stromů může podat každý občan, vyhlášení je předmětem správního řízení. Pokud je třeba památné stromy zabezpečit před škodlivými vlivy z okolí, je vhodné vymezit ochranné pásmo, ve kterém lze stanovené činnosti a zásahy provádět jen s předchozím souhlasem orgánu ochrany přírody. V ostatních případech má každý památný strom základní ochranné pásmo ve tvaru kruhu o poloměru desetinasobku průměru kmene měřeného ve výši 130 cm nad zemí. V tomto pásmu není dovolena žádná pro památný strom škodlivá činnost, například výstavba, terénní úpravy, odvodňování, chemizace. Památné stromy je zakázáno poškozovat, ničit a rušit v přirozeném vývoji. Jejich ošetřování je třeba svěřit odborné firmě a smí být prováděno jen se souhlasem orgánu, který ochranu vyhlásil.

Kritéria pro vyhlášení památných stromů nejsou striktně vymezena. Důležitými předpoklady jsou věk, mohutnost, krajino tvorný význam, reprezentativnost nebo naopak unikátnost v rámci regionu. V neposlední řadě hrají svou roli i kulturní a historické souvislosti (návaznost na architektonické a církevní objekty). Nezanedbatelná je i perspektivita, která těsně souvisí se zdravotním stavem vyhlášených památných stromů. V řadě případů je hlavním impulsem k vyhlášení památného stromu potřeba jeho zvýšené ochrany.

Na území jihočeského regionu mimo velkoplošná chráněná území (chráněné krajinné oblasti a národní park) je vyhlášeno 505 památných stromů, skupin a alejí. Mezi vyhlášenými památnými stromy převažují rody lípa (*Tilia*) a dub (*Quercus*), druhy lípa malolistá (*Tilia cordata*), dub letní (*Quercus robur*) a lípa velkolistá (*Tilia plathyphyllos*). Z exotických dřevin byly za památné stromy vyhlášeny jerlín japonský (k.ú. Týn nad Vltavou, Hluboká nad Vltavou), jinan dvoulaločný (k.ú. Nové Hrady, České Budějovice 2x, Strážovice u Mirotic, Tažovice) a liliovník tulipánokvětý (k.ú. Prachatice, Trhové Sviny). Raritou je kalopanax pestrý v Nové Bystřici. Mezi památnými stromy jednoznačně dominují listnaté stromy a oproti ostatním krajům je mezi památnými stromy významný podíl dubu letního. Jehličnaté dřeviny jsou zastoupeny deseti památnými stromy. Z jehličnatých dřevin je nejčastějším památným stromem tis červený, následují modřín opadavý, borovice a zeravy.

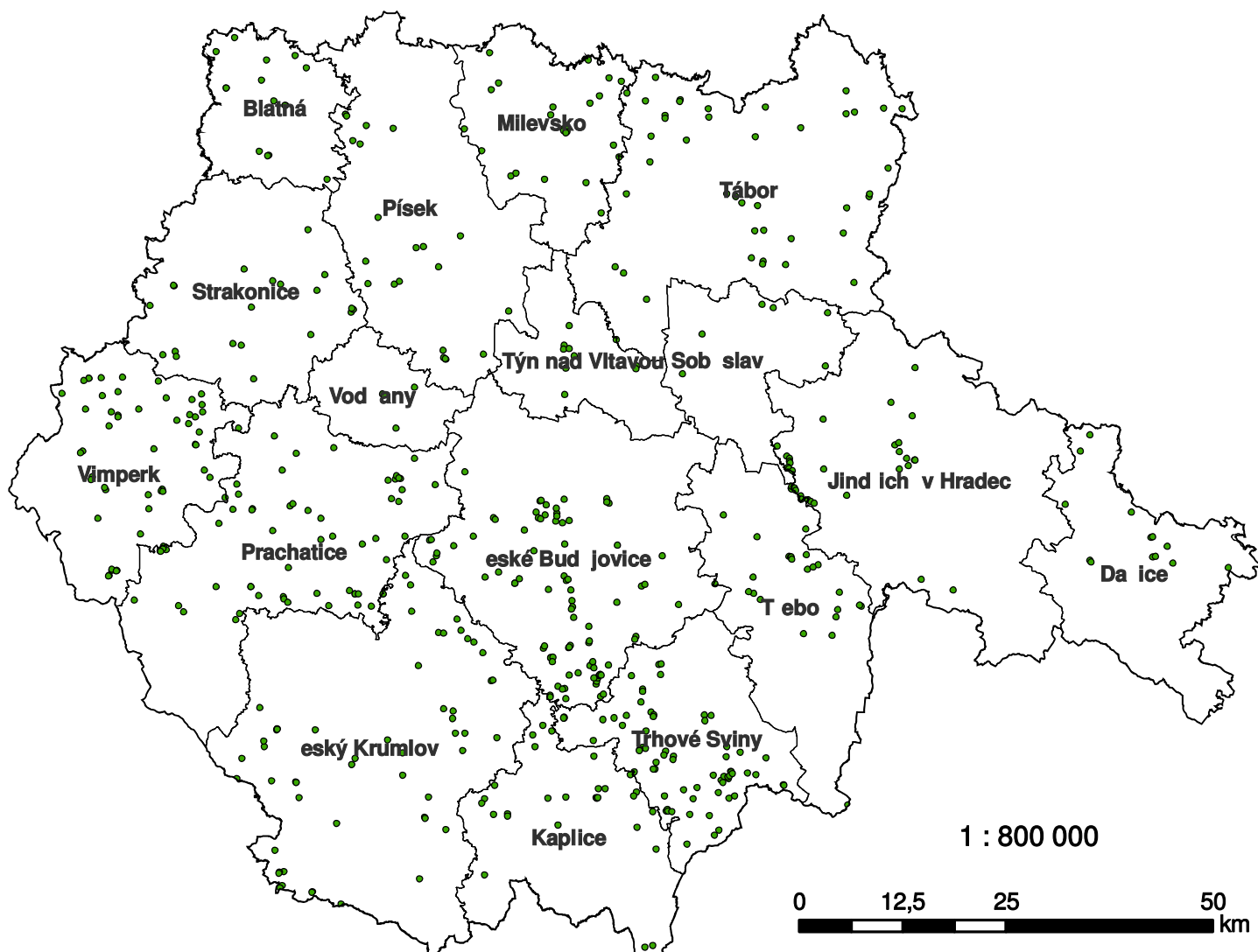
Na území velkoplošných ZCHÚ bylo vyhlášeno 131 památných stromů, skupin a alejí. Stejně jako na území mimo VZCHÚ převažují mezi vyhlášenými památnými stromy rody lípa (*Tilia*) a dub (*Quercus*), druhy lípa malolistá (*Tilia cordata*), dub letní (*Quercus robur*) a lípa velkolistá (*Tilia plathyphyllos*). Z nepůvodních druhů byl vyhlášen morušovník bílý v CHKO Blanský les (k.ú. Křemže), borovice Jeffreyova v CHKO Šumava (k.ú. Pernek) a cypřišek hrachonosný v CHKO Šumava (k.ú. Horní Planá). Opět jednoznačně dominují listnaté dřeviny, jehličnaté jsou zastoupeny

minoritně (CHKO Šumava – modřín opadavý 2x, tis červený 1x, smrk ztepilý 1x, cypřišek hrachonosný 1x a borovice Jeffreyova 1x).

Seznam všech památných stromů je uveden v přílohové části koncepce v Příloze č. 5. Jejich rozmístění na území Jihočeského kraje je zřejmé z následujícího kartogramu.

KONCEPCE OCHRANY P ÍRODY A KRAJINY JIHO ESKÉHO KRAJE

Památné stromy

D.5. Významné krajinné prvky

Zvláštní kategorií obecné ochrany přírody jsou významné krajinné prvky (VKP). Zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů definuje VKP jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotnou část krajiny, která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. K zásahům do těchto VKP je vždy třeba získat stanovisko příslušného pověřeného úřadu.

VKP jsou vymezeny ve dvou rovinách:

VKP ze zákona - jsou za ně prohlášeny veškeré lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera a údolní nivy.

VKP registrované - registrovaným VKP se může stát jiná část krajiny, zejména mokřad, stepní trávník, remíz, mez, trvalá travní plocha, naleziště nerostů a zkamenělin, umělý i přirozený skalní útvar, výchoz či odkryv nebo i cenná plocha porostů v sídelním útvaru včetně historické zahrady nebo parku (historické zahrady a parky mohou být zároveň nemovitou památkou podle zákona o státní památkové péči č. 20/1987 Sb. v platném znění).

VKP jsou kategorií ochrany těch částí (segmentů) volné krajiny, které nedosahují parametrů pro vyhlášení za zvláště chráněnou část přírody (tj. zvláště chráněná část přírody, např. chráněné území, nemůže podle zákona být registrována jako VKP).

VKP je chráněn před poškozováním a ničením (§ 4, odst. 2 zákona). Při jeho využívání nesmí být narušena jeho obnova a nesmí dojít k ohrožení nebo oslabení jeho stabilizační funkce. K zásahům, které mohou vést k poškození či zničení VKP nebo ohrožení či oslabení jeho ekologicko-stabilizační funkce, je nutno získat závazné stanovisko orgánu ochrany přírody. Mezi takové zásahy patří zejména umístování staveb, pozemkové úpravy, změny kultur pozemků, odvodňování pozemků, úpravy vodních toků a nádrží a těžba nerostů.

D.5.1. VKP ze zákona

VKP ex lege jsou obecně vyjmenované zákonem č. 114/1992 Sb. v § 3 písm. b). Definice jednotlivých krajinných prvků vychází z příslušných zákonů. Relativně jednoduché je to u významných krajinných prvků - vodní tok, rybník a jezero, kde lze vycházet z jejich definice v zákoně č. 254/2001 Sb. o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon). Složitější situace je u lesů. V případě lesů patří k nejběžnějším výkladům, že jde o lesy ve smyslu zákona č. 289/1996 Sb. o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon). Definice lesů v § 2 zákona č. 289/1996 Sb. přitom zahrnuje lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa, což je ovšem definice zahrnující i pozemky bez lesních porostů.

Relativně problematické ze zákona vyplývající VKP zůstávají údolní nivy a rašeliniště. Jejich vymezení není v zákonu dostatečné a proto se v praxi často setkáváme s odlišným přístupem a výkladem těchto krajinných prvků. Dle sdělení

legislativního odboru MŽP č. 10 z roku 1993 (Věstník MŽP 4/1993) o výkladu pojmu „údolní niva“ (§ 3 písm. b) zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny) je údolní niva biotop, „jehož utváření, složení a vzájemné vztahy jeho jednotlivých složek jsou ovlivňovány hydrogeologickými poměry vodního toku (výše hladiny spodní vody, občasná záplavy). Údolní niva je charakterizována geomorfologicky (utvářením terénu), především však druhovým spektrem typických (rostlinných) společenstev (doprovodné břehové porosty, společenstva vlhkomilných druhů rostlin – lužní lesy, pobřežní křoviny, rákosiny, porosty ostřic, nitrofilní společenstva vysokých bylin). Terénními úpravami, zástavbou či jinými technickými zásahy ztrácejí tyto prostory svůj přirozený charakter a nejsou pak (přestože jejich fyzikální-hydrologická charakteristika může zůstat zachována) hodnoceny jako údolní niva ve smyslu § 3 zákona. Vymezení hranic údolní nivy v území je tedy otázkou biologického hodnocení stavu tohoto území s ohledem na funkci toku v něm (Věstník MŽP č.4/1993). V praxi je potřeba počítat s údolní nivou podél všech vodních toků, které protékají otevřenou krajinou mimo zástavbu měst a obcí a jsou doprovázeny víceméně přirozenými břehovými porosty. Je zde nutné upozornit na skutečnost, že VKP údolní niva nezaniká v důsledku úprav toků. Z tohoto důvodu se s tímto typem VKP setkáváme jak na upravených, tak i neupravených úsecích vodních toků.

Posledním typem VKP ze zákona jsou rašeliniště. Rašeliniště jsou charakteristickým biotopem pro boreální zónu severní polokoule. Ve středoevropské krajině jsou poměrně vzácná a mají charakter ostrovních ekosystémů. Jsou zde vázána především na vlhké a chladné horské oblasti nebo na pánve či údolí s pomalým odtokem vody. Jejich konkrétní vymezení je dáno především přítomností organogenních substrátů vzniklých ať už působením specifických klimatických faktorů (ombrogenní vrchoviště v horských oblastech), či sukcesními jevy na stanovištích (slatiniště v nížinách). Vzhledem k velké citlivosti k jakýmkoli zásahům do krajiny a k častému výskytu velkého počtu zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin, jsou tyto plochy v Jihočeském kraji velice dobře podchyceny a jsou součástí zvláště chráněných území – především CHKO Třeboňsko a NP a CHKO Šumava.

D.5.2. Registrovaná VKP

Registrace VKP je pomocným nástrojem na ochranu segmentů volné krajiny mimo území chráněných krajinných oblastí a národních parků před negativními zásahy. Na území Jihočeského kraje bylo registrováno 356 VKP. Nejčastějším objektem registrace jsou volně rostoucí dřeviny, ať už se jedná o solitéry, aleje, skupiny či porosty, často navazují na VKP „ze zákona“, nebo naopak na některé stavby (kapličky, kostely).

Registrace významných krajinných prvků podle § 6 zákona č. 114/1992 Sb. spadá po celou dobu platnosti zákona do kompetence pověřených obecních úřadů. V praxi si však tuto kompetenci na území vyhradily na základě § 77 odst. 2 zákona okresní úřady. Po zániku okresních úřadů pak tato kompetence přešla automaticky zpět na pověřené obecní úřady.

V následující tabulce uvádíme přehled registrovaných VKP pro jednotlivé obce s rozšířenou působností (ORP):

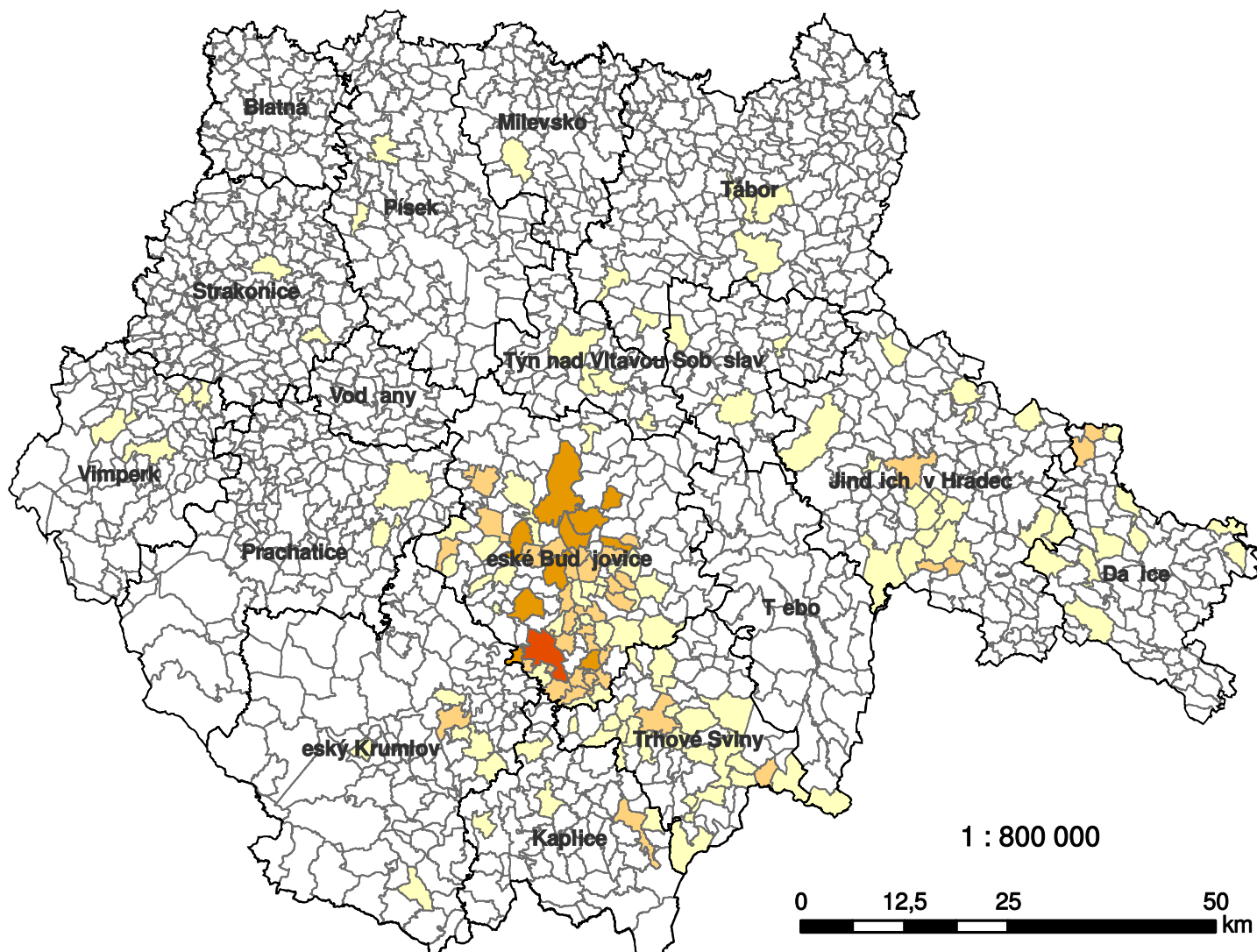
Okres	ORP	Počet registrovaných VKP
České Budějovice	České Budějovice	232
	Trhové Sviny	32
	Týn nad Vltavou	5
Český Krumlov	Český Krumlov	6
	Kaplice	15
Jindřichův Hradec	Dačice	15
	Jindřichův Hradec	28
	Třeboň	1
Písek	Milevsko	1
	Písek	3
Prachatice	Prachatice	2
	Vimperk	3
Strakonice	Blatná	0
	Strakonice	2
	Vodňany	0
Tábor	Soběslav	4
	Tábor	7

Z výše uvedené tabulky vyplývá velká nerovnoměrnost ve vyhlášení registrovaných VKP. Nejvíce aktivní jsou České Budějovice, žádný registrovaný VKP nemají na území v působnosti obcí Blatná a Vodňany. Seznam registrovaných VKP je uveden v přílohové části. Databáze byla poskytnuta AOPK České Budějovice.

Seznam registrovaných VKP, který poskytla AOPK České Budějovice, je uveden v Příloze č. 6.

KONCEPCE OCHRANY P ÍRODY A KRAJINY JIHO ESKÉHO KRAJE

Registrované významné krajinné prvky

Po ty registrovaných významných krajinných prvky v jednotlivých katastrálních území

□ 0	□ ORP - obce s rozšířenou působností
□ 1 - 2	□ katastrální území
□ 3 - 6	
□ 7 - 11	
□ 12 - 20	

D.6. Významné mokřady, lokality Ramsarské úmluvy

D.6.1. Charakteristika mokřadu

Pod pojmem mokřad si můžeme představit stále, či jen po určité období roku, zatopené území nebo území s půdou, která je stále nasycená spodní vodou. Jedná se o území, která tvoří přechod mezi suchozemskými a vodními ekosystémy. Mezi mokřady řadíme následující ekosystémy:

- 1 - pramen, prameniště
- 2 - tok, úsek toku
- 3 - nivní jezero, mrtvé rameno, tun
- 4 - lužní les, olšina či jiné mokřadní lesy
- 5 - zaplavovaná nebo mokrá louka
- 6 - jiné vodní a bažinné biotopy
- 7 - rákosina, ostřicová louka
- 8 - rašeliniště a slatiniště
- 9 - horské jezero
- 10 - slanisko
- 11 - kanál, stoka, příkop
- 12 - průmyslová odkalovací nádrž
- 13 - rybník, klausura
- 14 - soustava rybníku
- 15 - údolní nádrž
- 16 - lom, štěrkovna, pískovna

Za zmínku stojí především rašeliniště. Základní podmínkou pro vznik tohoto ekosystému je nepropustné podloží, které dokáže na povrchu zadržet velké množství vody. Odumřelé rostliny se na vlhkém podloží rozkládají bez přístupu vzdušného kyslíku a v chladu - podléhají tzv. zrašelinění. Rašeliniště vzniká velice dlouho, proto je téměř nemožné vytvořit ho uměle. Za rok se vytvoří pouze 1 - 2 milimetrový sloupec rašeliny. Metr vysoký sloupec rašeliny se tedy tvoří 500 až 1000 let. Naše rašeliniště dosahují výšky zhruba osmi metrů. Z toho lze vyčíst, že u nás existují 4000 až 8000 let. Tento ekosystém není významný jen svoji geologickou stavbou, ale i vzácností fauny a flory, která je často vázána na tento typ ekosystému. Hlavní složkou flory rašelinišť jsou mechy, zejména pak rašeliník.

Rašeliništi podobný, ale nížinný ekosystém je slatiniště. Rozdíl je především ve skladbě půdy. Slatina, jak se říká půdě slatinišť, je mnohem bohatší na živiny a má narozdíl od kyselé rašeliny neutrální půdní reakci. Právě slatiniště patří v současné době k nejhroženějším typům ekosystémů v naší krajině. Velmi často jsou totiž přeměňovány melioracemi na ornou půdu.

Mokřady jsou obrovskou zásobárnou vody nejen pro malé potoky a jezírka. Mokřady však nejsou jen prameniště, ale vyskytují se po celé délce toku, který tak v suchém období zásobují vodou. Mokřady se během let mění. Z tůní či mělkých rybníčků se, po tom co zarostou rákosem a jinými vodními rostlinami, kterým se zde daří, stávají neméně cenné podmáčené lužní louky.

Vzácnost a důležitost těchto ekosystémů dokládá i Ramsarská konvence, Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam, která byla uzavřena roku 1971 a platí od roku 1975.

Definice mokřadu, která je uveřejněna v Ramsarské úmluvě v článku 1.1. Mokřad je v ní definován jako: „území bažin, slatin, rašelinišť i území pokrytá vodou, přirozená i uměle vytvořená, trvalá či dočasná, s vodou stojatou či tekoucí, sladkou, brakickou či slanou, včetně území s mořskou vodou, jejíž hloubka při odlivu nepřesahuje šest metrů“.

Ramsarská úmluva

Jedna z mála světových úmluv o ochraně přírody. Jejím posláním je ochrana mokřadních ploch, jako biotopu vodního ptactva. Do seznamu mokřadů může být zařazen jakýkoliv mokřad splňující základní kritéria.

Byla podepsána jako Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva. Vyhlášena byla v Íránském městě Ramsaru v roce 2. února 1971. Její schválení a podepsání prvními členy proběhlo však až v roce 1975. Patronací nad celou úmluvou převzala mezinárodní společnost UNESCO. Členové úmluvy se v ní zavazují k ochraně mokřadů a jejich chápaní jako nenahraditelné krajinné složky. Zavazují se k vyhlášení minimálně jednoho významného mokřadu a jeho náležité ochraně před antropogenními vlivy. V současné době je vyhlášeno 1370 mokřadů ve více než 120 zemích světa. Jejich velikosti kolísají od milionů hektarů (Delta řeky Okovango, Botswana, 6 864 000 ha) až po jedno hektarové (Hosnie's spring, Austrálie)

Česká republika přistoupila k úmluvě až 15 let po jejím zplnění. Tehdy ještě jako ČSFR. Samostatná ČR k ní přistoupila v době svého vzniku, tedy 1.1.1993. Text a smysl úmluvy je legislativně zajištěn známým zákonem 114/1992 Sb., O ochraně přírody a krajiny.

V ČR dohlíží na plnění závazků úmluvy Český ramsarský výbor. Jedná se o poradní sbor MŽP ve věcech ochrany mokřadů. Složen je ze zástupců ministerstev, vládních a nevládních organizací. ČRV si schvaluje vlastní plán činnosti, vždy na jeden rok. Mezi její činnost spadá vypracovávání Plánu péče o mokřady mezinárodního významu., publikační aktivity a Ekoosvěta.

Česká republika se může pochlubit již jedenácti mokřady zapsanými na Seznam úmluvy. Největší z nich je Mokřad dolního Podyjí, se svými 11 500 ha je to vůbec největší mokřad u nás. Je tvořen záplavovým územím řeky Dyje a jejími mrtvými rameny. Naopak nejmenším je Krkonošské rašeliniště, nedávno rozšířené o podmáčenou smrčinu. V přípravě je vyhlášení Podkrušnohorského rašeliniště. Nejnovějším takto chráněným územím u nás, je Podzemní Punkva z února 2005.

D.6.2. Lokality Ramsarské úmluvy v ČR

(tučně jsou uvedeny lokality nacházející se v Jihočeském kraji)

Číslo	Název	Rozloha (ha)	Rok zapsání do seznamu
1	Šumavské rašeliniště	6 371	1990
2	Třeboňské rybníky	10 165	1990
3	Novozámecký a Břežyňský r.	923	1990
4	Lednické rybníky	665	1990
5	Litovelské Pomoraví	5 122	1993
6	Poodří	5 450	1993
7	Krkonošská rašeliniště	230	1993
8	Třeboňská rašeliniště	1 100	1993
9	Mokřady dolního Podyjí	11 500	1993
10	Mokřady Liběchovky a Pšovky	350	1998
11	Podzemní Punkva	1 571	2005

D.6.3. Lokality Ramsarské úmluvy v Jihočeské kraji

Jihočeský kraj je velice bohatý na mokřadní ekosystémy. Vyhodnocení významnosti jednotlivých mokřadů bylo provedeno v rámci publikace Mokřady České Republiky, 1999. Do koncepce ochrany přírody a krajiny jsme převzali výsledky hodnocení z této publikace.

Ramsarská úmluva stanovila kritéria pro hodnocení významnosti mokřadů. Do r. 1999 platila následující kritéria hodnocení:

- Kritéria pro reprezentativní nebo unikátní mokřady
- Kritéria založená na výskytu rostlin nebo živočichů
- Specifická kritéria založená na výskytu vodních ptáků
- Specifická kritéria založená na výskytu ryb

Mokřad byl považován za mezinárodně významný pokud splňoval alespoň jedno z uvedených kritérií.

Nová kritéria, která byla přijatá na 7. konferenci Ramsarské úmluvy v květnu 1999 a jsou tudíž platná od května 1999, jsou následující:

Skupina A. Reprezentativní, vzácné nebo unikátní typy mokřadu

Kritérium 1. Mokřad by měl být považován za mezinárodně významný, jestliže představuje příklad typického, vzácného nebo unikátního typu přírodního nebo přírodě blízkého mokřadu pro daný biogeografický region.

Skupina B. Mokřady mezinárodního významu pro ochranu biologické rozmanitosti

Kritérium 2. Mokřad by měl být považován za mezinárodně významný, jestliže je obýván zranitelnými, ohroženými nebo kriticky ohroženými druhy nebo ohroženými společenstvy.

Kritérium 3. Mokřad by měl být považován za mezinárodně významný, jestliže je obýván populacemi rostlin nebo živočichů důležitých pro uchování biologické rozmanitosti daného biogeografického regionu.

Kritérium 4. Mokřad by měl být považován za mezinárodně významný, jestliže má zvláštní význam pro rostliny nebo živočichy v kritickém stádiu jejich životních cyklu, nebo jim poskytuje úkryt v případě nepříznivých podmínek.

Kritérium 5. Mokřad by měl být považován za mezinárodně významný, jestliže je pravidelně využíván více než 20 000 vodních ptáku.

Kritérium 6. Mokřad by měl být považován za mezinárodně významný, jestliže je pravidelně využíván alespoň 1% jedinců populace jednoho druhu nebo poddruhu vodních ptáku.

Kritérium 7. Mokřad by měl být považován za mezinárodně významný, jestliže je pravidelně využíván podstatnou částí jedinců geograficky původních poddruhů, druhů nebo čeledí ryb, jejich vývojových stádií, a jsou-li zde specifické mezidruhové vztahy nebo populace významné pro ekonomický přínos nebo ochrannářskou hodnotu přispívající k celkové biologické rozmanitosti.

Kritérium 8. Mokřad by měl být považován za mezinárodně významný, jestliže je důležitým zdrojem potravy pro ryby, trdlišťem, místem vývoje plůdku nebo tahovou cestou, na které jsou ryby, ať již daného mokřadu nebo i mimo něj, závislé.

Na základě uvedených kritérií byly v Jihočeském kraji vyhlášeny 3 Ramsarské lokality: Šumavská rašeliniště, Třeboňské rybníky, Třeboňská rašeliniště.

RS1 ŠUMAVSKÁ RAŠELINIŠTĚ

Okres: Klatovy, Prachatice

Rozloha: 6371 ha (celkem 45 rašelinných ložisek má rozlohu cca 3 100 ha)

Typ mokřadu: rašeliniště (horská vrchoviště, údolní rašeliniště, mokřadní lesy, podmáčené smrčiny), nivní (potoční a říční) mokřady

Nadmořská výška: 730 - 1 200 m

Stručná charakteristika

Soubor horských, podhorských a lužních mokřadů, vyskytujících se jako edaficky podmíněné ostrovy „horské tajgy a lesotundry“ na rašeliništních půdách. Fauna i flóra těchto rašelinišť má specifický charakter určený postglaciálním vývojem oblasti a zeměpisnou polohou, s převahou boreálních taxonů. Většina rašelinišť se zachovala v relativně přirozeném stavu.

Ekologická charakteristika

Rašeliniště jsou na Šumavě rozložena od nižších poloh podél řek až po vrcholové partie v její centrální části. Údolní rašeliniště, vyskytující se v širokých plochých údolích toků (Vltava, Křemelná) se fyziognomicky podobají tajze s převahou borovice blatky (*Pinus rotundata*), borovice lesní a smrku. Nehojně jsou zastoupeny i otevřené (bezlesé) mokřady. Rašeliniště na náhorních plošinách centrální Šumavy se fyziognomicky podobají lesotundře s hojnou *Pinus X pseudopumilio*, smrkem a převládajícím bezlesím s keříčkovou a travinnou vegetací. Zmíněné typy ombrotrofních rašelinišť (vrchovišť) jsou na Šumavě lemovány často rozsáhlými komplexy podmáčených a rašelinných smrčin (as. *Mastigobryo-Piceetum*, as. *Sphagno-Piceetum*). Na odlesněných plochách jsou pak provázány lučními minerotrofními rašeliništi s porosty krátkostébelných ostríc (tř. *Scheuchzeria-Cariceteafuscae*).

Hlavní vegetační formací na Šumavě jsou smíšené lesy typu květnatých bučin a jedlobučin (svaz *Fagion*), kyselé horské bučiny (svaz *Luzulo-Fagion*) a v nejvyšších polohách smrčiny (*Piceon excelsae* a *Athyrio alpestris-Piceiori*). Mezi ně jsou

vkliněna vrchovištní rašeliniště (společenstva tříd *Oxycocco-Sphagnetea* a *Scheuchzerio - Caricetea fuscae*).

Ochrana

Téměř všechna rašeliniště jsou chráněna jako součást Národního parku Šumava (rozloha 69 024 ha), z malé části i chráněné krajinné oblasti, která národní park obklopuje. Na území NP Šumava je naprostá většina rašelinišť součástí 1. zóny (v případě vrchovišť z 95%, v případě lesních minerotrofních rašelin z cca 70%). Na území CHKO Šumava jsou nejvýznamnější lokality vyhlášeny jako národní přírodní rezervace, v uplynulých letech byla řada lokalit nově vyhlášena jako přírodní památky. Celé území NP a většina území CHKO Šumava je rovněž součástí Biosférické rezervace Šumava. Komplexy mokřadů a rašelinišť v oblasti Modravských slatí a Vltavského luhu byly v roce 1998 navrženy pro zařazení mezi Important plant areas (IPAs).

Režim ochrany rašelinišť většinou nepočítá s jakoukoliv formou trvalého managementu, lokality by měly být ponechány přirozenému vývoji včetně ploch, které byly v minulosti těženy borkováním. Výjimku představují revitalizační aktivity zaměřené na eliminaci závažných případů narušení vodního režimu rašeliniště (především hrazení stávající meliorační sítě). Pro ochranu rašelinišť je ovšem zcela zásadní management v jejich okolí. Základní pravidla pro šetrné hospodaření v okolí mokřadů na území NP Šumava jsou specifikovány ve schváleném Plánu péče o NP Šumava. Důraz je přitom kladen zejména na postupné omezení intenzivních forem zemědělského hospodaření, které lokálně způsobují problémy s eutrofizací a narušením vodního režimu. Podobně jsou šetrné způsoby prosazovány i v případě lesnického managementu.

Hlavní negativní faktory

Hlavním negativním faktorem ovlivňujícím přirozený vývoj rašelinišť v území je dosud přetrvávající vliv meliorační sítě budované v minulosti. Plošně na celém území se nalézají dosud funkční zbytky povrchových meliorací z předválečného období. V 70. a 80. letech byly lokálně provedeny hluboké zatrubněné meliorace, především v souvislosti s intenzifikací zemědělského hospodaření. Intenzivní meliorace a splachy živin spojené s eutrofizací jsou závažným problémem zejména v okolí údolních vrchovišť v nižších polohách. Také nešetrné lesnické zásahy spolu s vojenskými aktivitami zapříčinily některé lokální zásahy do vodního režimu horských vrchovišť v nejcennějších partiích Modravských slatí.

Aktuálním problémem současné doby je plošný rozpad horských lesů v nejdříve položených partiích Šumavy, který se může výsledně projevit i v celkových změnách vodního režimu v území a ovlivnit vývoj zdejších cenných mokřadů. Lokální problémy způsobuje i rostoucí tlak na zpřístupnění řady nejcennějších partií (pro účely otevření hraničních přechodů v oblasti plání) a místy nekontrolovatelný pohyb návštěvníků (zejména cyklistů), využívajících vojenské trasy protínající vrchovištní ložiska.

V RS 1 Šumavská rašeliniště bylo vymezeno 18 podlokalit:

Modravské slatě RS1.01

Rašeliniště na Křemelné RS1.02

Tetřevská a Filipohuťská slat' RS1.03

Černohorská slat'RS1.04

Jezerníslat'RS1.05
Zhůřské a horskokvildské slatě RS1.06
Mezilesníslat'RS1.07
Žďárecká slat'RS1.08
Buková slat'- Tokaniště RS1.09
Chalupská a Novosvětská slat'RS1.10
Kotlina Valné RS1.11
Častá - Březová alej RS1.12
Splavské rašeliniště RS1.13
Malá niva RS1.14
Velká niva RS1.15
Vltavský luh RS1.16
Spálený luh RS1.17
Jezerní luh RS1.18

RS2 TŘEBOŇSKÉ RYBNÍKY

Okres: Jindřichův Hradec

Rozloha: 10 165 ha (vlastní rybníky 5 289 ha - 70 % rybníků na Třeboňsku)

Typ mokřadu: mokřady vzniklé lidskou činností, tj. mělké nádrže - rybníky s více či méně vyvinutou charakteristickou hydrosérií litorálních porostů, pobřežních rákosin, ostřicových porostů, mokřých luk, podmáčených křovin, olšin i rašelinišť a slatinišť. Okrajově jsou součástí lokality i mokřadní společenstva v inundaci řeky

Nadmořská výška: 420 - 450 m, prům. cca 430 m

Stručná charakteristika

Systém mělkých nádrží různé velikosti (1-420 ha) propojených stokami. Byly vybudovány v ploché pánvi odvodňované řekou Lužnicí a částečně Nežárkou. Původní společenstva - lesy - byla redukována na asi jednu třetinu původní rozlohy. Mnohé rybníky mají členité břehy s bohatě vyvinutými litorálními porosty. Do mokřadů mezinárodního významu je zahrnuto celkem 159 rybníků a biotopy na ně bezprostředně navazující, a dále mokřadní společenstva v inundaci řeky, propojené stokami s rybníčními soustavami.

Ekologická charakteristika

Litorální porosty, vázané na mělké okrajové části rybníků, jsou tvořeny především společenstvy s dominantními rákosem, orobincem a zblochanem vodním. Ty přecházejí do společenstev vysokých ostřic nebo bažinných olšin a vrb. Rostlinná společenstva na přechodu vodní hladiny do okolní kulturní krajiny či lesa jsou velice pestrá a rozdílná: od přímého kontaktu vodní hladiny s polem, loukou či lesem až po několik set metrů široké hydroserie rákosina - ostřice - rašeliniště - vrbiny - mokré louky. Lesy v okolí rybníků jsou převážně druhotné bory a smrčiny. Na mnoha rybnících jsou vytvořeny umělé ostrůvky - deponie, mělké písčiny se vytvářejí ojedinele a přechodně.

Ochrana

Celý mokřad mezinárodního významu leží uvnitř CHKO a Biosférické rezervace Třeboňsko. Nejcennější lokality jsou zahrnuty do sítě přírodních rezervací, ve kterých je především vyloučena likvidace litorálních porostů a ve většině i lov vodních ptáků. Pro tyto lokality jsou zpracovávány plány péče vymezující způsoby hospodaření. Na

ostatních lokalitách probíhá normální hospodářská činnost, Správa CHKO má však možnost zasahovat do všech projektů odbahňování (likvidace litorálních porostů), chemizace apod.

Hlavní negativní faktory

Vysoká eutrofizace vod způsobená splachy ze zemědělsky obhospodařovaných ploch i vlastním rybářským hospodařením. Nevhodné ovlivňování výšky vodní hladiny a likvidace litorálních porostů v důsledku snahy využít celého katastru rybníka k intenzivní produkci ryb; především extrémně vysoké obsádky kapra v rybnících, což má za následek až absenci vhodné potravy pro ptáky a další živočichy i destrukci litorálních porostů. Růst turistiky, včetně na některých atraktivních lokalitách až neúnosného zájmu o výzkum avifauny, lovu a zájmu o hospodářské využití ploch, které nebyly posledních 40 let využívány. Mimo rybníky pak intenzivní technologie zemědělské a lesnické výroby, resp. významné zdroje znečištění vody (obce bez čistíren odpadních vod, velkochovy prasat apod.).

V RS 2 Třeboňské rybníky bylo vymezeno 10 podlokalit:

Horusická blata RS2.01
Horusický rybník RS2.02
Kaňov RS2.03
Rod RS2.04
Rožmberk RS2.05
Novořecké močály RS2.06N
Rybníky u Vitmanova RS2.07
Staré Jezero RS2.08
Velký a Malý Tisy RS2.09
Vizír RS2.10

RS8 TŘEBOŇSKÁ RAŠELINIŠTĚ

Okres: Jindřichův Hradec, Tábor, České Budějovice

Rozloha: cca 1 100 ha

Typ mokřadu: dva rozdílné typy rašelinišť, a to lesní rašeliniště s borovicí blatkou a rojovníkem bahenním a dále minerotrofní rašeliniště ve výtopě rybníka

Nadmořská výška: 470 - 490 m

Stručná charakteristika

Navzájem nesouvisející přechodová a vrchovištní rašeliniště bez větších vodních ploch porostlá lesem. Centrum tří lokalit (Červené bláto, Široké bláto a Žofinka) tvoří přirozené, místy až pralesovité porosty borovice blatky s rojovníkem bahenním v podrostu.

Ekologická charakteristika

Nejcennější synuzie jsou reprezentovány společenstvy bezobratlých, vázanými na rojovník bahenní a další charakteristické rostliny rašeliniště. V okrajových partiích přechází blatka v porosty borovice lesní a smrku. Bylinné patro je druhově velmi chudé, s převahou borůvky a brusinky. Mechové patro je tvořeno dominantním rašelínkem ostrolistým a dalšími druhy rodu rašelíník. Na bývalých vytěžených plochách iniciální rašeliniště s dominantními druhy rodu rašelíník a suchopýr.

Rašeliniště Ruda je minerotrofní s většinou plochy původně bez dřevinného pokryvu, nyní zarůstající především vrbou, krušinou a borovicí lesní.

Ochrana

Červené blato a Žofinka jsou chráněny jako přírodní rezervace od roku 1975 (Žofinka) a 1953 (Č. bláto). Podle nového zákona č. 114/92 Sb. jsou Červené blato, Žofinka a Ruda chráněny jako NPR a část Rudy od r. 1994 jako PR (Rašeliniště Hovízna). Území jsou prakticky ponechána přirozenému vývoji. Současný stav a stupeň ochrany je vyhovující. Široké bláto a Rašeliniště Mirochov (Losí bláto) byly na konci roku 1994 vyhlášeny jako PR.

Hlavní negativní faktory

Zásadním problémem ke konci 20. století jsou časté přísušky a nežádoucí sukcese rostlin. Negativní vliv imisí patrně minimální, nebyl prokázán. Usychání některých porostů patrně souvisí se zvyšováním vodní hladiny v důsledku zazemnění starých odvodňovacích stok. V okolí intenzivní lesnictví, na ekosystémy lokalit nemá zásadní vliv.

V RS 8 Třeboňská rašeliniště bylo vymezeno 5 podlokalit:

Červené blato RS8.01

Ruda u Horusického rybníka RS8.02

Široké bláto RS8.03

Žofinka RS8.04

Rašeliniště Mirochov RS8.05 (Losí bláto u Mirochova)

D.6.4. Mokřady s nadregionálním významem

Za mokřady s nadregionálním významem byly v Jihočeském kraji označeny následující mokřady:

Dehtář N.CB.01

Vrbenské rybníky N.CB.02

Brouskův mlýn N.CB.03

Olšina N.CK.01

Niva Horní Lužnice N.JH.01

Řežabinec N.PI.01

Blanice N.PT.01

Plešné jezero N.PT.02

Kozohlůdky N.TA.01

D.6.5. Mokřady s regionálním významem

Za mokřady s regionálním významem byly v Jihočeském kraji označeny následující mokřady:

Bezdrev R.CB.01

Dívčické rybníky R.CB.02

Radomilická mokřina R.CB.03

Ruda u Kojáovic R.CB.04
Vihlavský rybník R.CB.05
Volešek R.CB.06
Spolský potok R.CB.07
Mokřiny u Vomáčku R.CB.08
Dvořište R.CB.09
Ohrazení R.CB.10
Přesličkový rybník R.CB.11
Žemlička R.CB.12
Rašeliniště u Chluman R.CK.01
Stodůlecký vrch R.CK.02
Horní Malše R.CK.03
Velké bahno R.CK.04
Olšina v Novolhotském lese R.CK.05
Pláničský rybník R.CK.06
Rašeliniště Kapličky R.CK.07
Úval Zvonková R.CK.08
Pohorské rašeliniště R.CK.09
Pramenná oblast Horského potoka R.CK.10
Multerbergské rašeliniště R.CK.11
Rašelinný úval Linda R.CK.12
Pramenná oblast a údolí Ježové R.CK.13
Kyselov - Rothov R.CK.14
Pestřice - Borková R.CK.15
Mokřad u Borského rybníka R.CK.16
Prameniště Pohořského potoka R.CK.17
Záblatské louky R.JH.01
Kardaš R.JH.02
Dědek u Slavonic R.JH.03
Krvavý a Kacležský rybník R.JH.04
Dračice R.JH.05
Králek R.JH.06
Blanko R.JH.07
Sádky Šaloun R.JH.08
Rašeliniště u Suchdola R.JH.09
Rajchěřovské rybníky (Kačer a Rajchěřovský) R.JH.10
Rašeliniště Hovízna R.JH.11
Kaproun R.JH.12
Horní Lesák R.JH.13
Ohrazenické mokřady R.JH.14
Skalák R.JH.15
Rybník Pařez R.PE.01
Rybník Starý R.PE.02
Krčil R.PE.03
Jankovský potok R.PE.04
U Milíčovska R.PE.05
Čermákovy louky R.PE.06
Kladinský potok R.PE.07
Kralovické louky R.PT.01
Arnoštka R.PT.02

Křišťanov - Vyšný R.PT.03
Strážný - Pod obecním lesem R.PT.04
Kvilda - Pod políčky R.PT.05
Nad zavírkou R.PT.06
Polední R.PT.07
Dolejší a Hořejší rybník R.ST.01
Záhorský rybník R.ST.02
Kovašínské louky R.ST.03
Rovná R.ST.04
Radov R.ST.05
Rybník Strpský R.ST.06
Rybník Dřemliny R.ST.07
Kocelovické pastviny R.ST.08
Velká Kuš R.ST.09
Hlibeňský rybník R.ST.10
Borkovická blata R.TA.01
Na Březině R.TA.02
Pískovna u Vlкова R.TA.03
Slepé rameno Lužnice R.TA.04
Dráčovské tůně R.TA.05
Stročov R.TA.06

D.7. Invazní druhy – výskyt, šíření, likvidace

D.7.1. Invazní rostliny

Dle Katalogu zavlečených druhů flóry České republiky (Pyšek et al. 2002) obsahuje adventivní (nepůvodní) flóra ČR 1378 taxonů patřících do 542 rodů a 99 čeledí, z toho je 184 kříženců nebo hybridogenních taxonů. Podíl zavlečených taxonů na flóře České republiky činí 33,4 %. Flóra obsahuje 332 archeofytů a 1 048 neofytů. 892 taxonů je považováno za náhodně se vyskytující, 397 za naturalizované a 90 za invazní.

Poznámka č.1 (k terminologii):

- Archeofyt: rostlina zavlečená do konce středověku
 - Neofyt: rostlina zavlečená až po objevení Ameriky (zhruba po roce 1500)
 - Druh náhodně se vyskytující (přechodně zavlečený): může se po určitou dobu na novém stanovišti i rozmnožovat, ale jeho existence je závislá na opakovaném zavlékání, bez něhož vymizí
 - Druh naturalizovaný: nepůvodní, ale zdomácněl a rozmnožuje se zcela bez přispění člověka (řada plevelů, ruderálů)
 - Druh invazní: ta část naturalizovaných druhů, které se dobře šíří i na větší vzdálenosti, obsazují nové lokality: narušená i přirozená stanoviště a vytlačují odtud domácí druhy
- Srovnej:
- Druh expanzivní: v důsledku změn prostředí (spad dusíku a celková eutrofizace krajiny atd.) se šíří ze svých původních biotopů a působí obdobné problémy jako druhy invazní. Typickým příkladem může být kopřiva dvoudomá (*Urtica dioica*) nebo třtina křovištní (*Calamagrostis epigeios*).

Poznámka č. 2:

Ne všechny nepůvodní rostlinné druhy jsou nežádoucí. Rostliny, které nejsou expanzivní, naopak určitou měrou obohacují naši původní květenu a není záměrem je zcela vyhubit. Zhruba dvacet archeofytů je dokonce na červeném seznamu české flóry.

Jak vyplývá z předchozího textu, invazní druhy, jimiž se zabývá tato kapitola, jsou podskupinou zavlečených druhů. Jedná se o ty ze zavlečených druhů, které se v krajině šíří (i na velké vzdálenosti), jsou schopny obsazovat dosažené lokality na narušených i přirozených stanovištích a vytlačovat z nich domácí vegetaci, za což vděčí především své dobré adaptabilitě a snadnému rozmnožování (generativnímu i vegetativnímu).

Negativní vliv invazních druhů spočívá za prvé ve zdravotních rizicích. Jde především o druhy jedovaté, jako např.: kustovnice cizí (*Lycium barbarum*), andělíka lékařská (*Angelica archangelica*), trnovník akát (*Robinia pseudoacacia*) nebo s obsahem fototoxických látek, např.: bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*), kolotočník zdobný (*Telekia speciosa*). Některé neofyty mohou obsahovat (v pylu) silné alergeny; sem patří například ambrosie peřenolistá (*Ambrosia artemisiifolia*) a zlatobýly (zlatobýl kanadský (*Solidago canadensis*), zlatobýl obrovský (*Solidago gigantea*)).

Druhým výrazně negativním působením je pronikání do „přirozených“ společenstev a potlačování původní vegetace, následně dochází k rozvrácení společenstva a často tento proces končí vznikem silně pozměněných (v extrémních případech monocenózních) společenstev, která jsou výrazně druhově ochuzena. Do porůcních ekosystémů a vlhkých luk především pronikají křídlatky (*Reynoutria sp.*) a bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*), nicméně do těchto typů biotopů směřuje většina závažnějších invazních druhů. Většina lesních biotopů je silně invadována netýkavkou malokvětou (*Impatiens parviflora*) (potlačující původní podrost), což je do značné míry způsobeno přezvěřením v lesích a následným obohacením půdy o dusík. Mezi invazní rostliny patří i některé dřeviny (trnovník akát (*Robinia pseudacacia*), dub červený (*Quercus rubra*), javor jasanolistý (*Acer negundo*), kustovnice cizí (*Lycium barbarum*), borovice vejmutovka (*Pinus strobus*), které pak mohou jednak následně pozměňovat podrost v lesích a jednak pronikat do travinných a křovinatých biotopů, kde poté také dochází k výrazným změnám v druhovém složení. Některé z invazních druhů v současnosti nemusí nijak škodit, protože například neohrožují zdraví, osídlují pouze narušená místa a nevstupují do „přirozených“ společenstev, ale jsou hrozbou do budoucna. Proto by v těchto případech měl platit princip předběžné opatrnosti.

Mezi nejvýznamnější invazní rostliny v republikovém měřítku patří křídlatky (*Reynoutria* tři druhy), netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*), netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*) a bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*). Za problematické se ve druhé řadě považují následující taxony: javor jasanolistý (*Acer negundo*), pajasan žláznatý (*Ailanthus altissima*), hvězdnice kopinatá (*Aster lanceolatus*), hvězdnice novobelgická (*Aster novi-belgii*), hvězdnice různobarvá (*Aster versicolor*), dvouzubec černoplodý (*Bidens frondosa*), posed bílý (*Bryonia alba*), rukevnik východní (*Bunias orientalis*), konopí rumištní (*Cannabis ruderalis*), vesnovka obecná (*Cardaria draba*), merlík fíkolistý (*Chenopodium ficifolium*), merlík stopečkatý (*Chenopodium pedunculare*), turanka kanadská (*Conyza canadensis*), štetinec laločnatý (*Echinocystis lobata*), bělotrn kulatohlavý (*Echinops sphaerocephalus*), vodní mor kanadský (*Elodea canadensis*), vrbovka žláznatá (*Epilobium ciliatum*), jasan pensylvánský (*Fraxinus pennsylvanica*), pitulník postříbřený (*Galeobdolon argentatum*), pětour srstnatý (*Galinsoga ciliata*), pětour malouborný (*Galinsoga parviflora*), kakost pyrenejský (*Geranium pyrenaicum*), bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*), slunečnice topinambur (*Helianthus tuberosus*), netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*), netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*), sítina tenká (*Juncus tenuis*), lupina (vlčí bob) mnoholistá (*Lupinus polyphyllus*), kustovnice cizí (*Lycium barbarum*), kejklířka skvrnitá (*Mimulus guttatus*), pupalka dvouletá (*Oenothera biennis*), tavola kalinolistá (*Physocarpus opulifolius*), borovice vejmutovka (*Pinus strobus*), topol kanadský (*Populus *canadensis*), stremcha pozdní (*Prunus serotina*), dub červený (*Quercus rubra*), křídlatka sachalinská (*Reynoutria sachalinensis*), křídlatka japonská (*Reynoutria japonica*), křídlatka česká (*Reynoutria *bohemica*), škumpa orobincová (*Rhus hirta*), trnovník akát (*Robinia pseudacacia*), třapatka dřípatá (*Rudbeckia laciniata*), šťovík dlouholistý (*Rumex longifolius*), šťovík rozvětvený (*Rumex thyrsiflorus*), rozchodník španělský (*Sedum hispanicum*), hulevník Loeselův (*Sisymbrium loeselii*), zlatobýl kanadský (*Solidago canadensis*), zlatobýl obrovský (*Solidago gigantea*), rozrazil nitkovitý (*Veronica filiformis*), rozrazil perský (*Veronica persica*).

V Jihočeském kraji je situace obdobná. Nejvýznamnějšími invazními rostlinami jsou křídlatky (*Reynoutria* tři druhy), netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*), netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*) a bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*). Celkově lze za nejzávažnější problematrické taxony v Jihočeském kraji považovat následující rostlinné druhy:

- Bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*)
- Křídlatka japonská (*Reynoutria japonica*)
- Křídlatka sachalinská (*Reynoutria sachalinensis*)
- Křídlatka česká (*Reynoutria bohemica*)
- Netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*)
- Netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*)
- Zlatobýl kanadský (*Solidago canadensis*)
- Zlatobýl obrovský (*Solidago gigantea*)
- Kejklířka skvrnitá (*Mimulus guttatus*)
- Dvouzubec černoplodý (*Bidens frondosa*)
- Turan kanadský (*Conyza canadensis*)
- Pětour maloúborný (*Galinsoga parviflora*)
- Pětour srstnatý (*Galinsoga quadriradiata*)
- Sítina tenká (*Juncus tenuis*)
- Vlčí bob mnoholistý (*Lupinus polyphyllus*)
- Trnovník akát (*Robinia pseudacacia*)
- Javor jasanolistý (*Acer negundo*)
- Dub červený (*Quercus rubra*)

Bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*) osídluje především vlhké lesní lemy, okraje vodních toků a cest, rumiště, opuštěné zahrady. Bolševník byl do Čech zavlečen ze západního Kavkazu jako okrasná rostlina do zámeckých parků (západní Čechy), šíří se semeny, kterých produkuje značné množství. Původně kavkazský druh vysokobylinných horských společenstev. Nezřídka byl vysazován v bažantnicích jako úkryt před dravými ptáky. Podstatně mění složení společenstev, je schopen tvořit souvislá monodominantní společenstva. Na rozdíl od západních Čech není situace v jižních Čechách tak závažná, nicméně vyskytuje se zde zejména v intravilánech a extravilánech obcí, a to až poměrně vysoko (kolem 1000 m n.m.) na Šumavě (Zhůří, Filipova Huť, Kvilda). Bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*) je výrazným zdravotním rizikem, celá rostlina (především šťáva a semena) obsahují fotosenzibilní látky (furanokumariny), které při souběžně působícím slunečním záření působí puchýře či kožní vyrážky, které jsou obtížně a dlouhodobě hojitelné. Likvidace porostů je (především časově) náročná a finančně nákladná. Nejideálnější je kombinace kosení a užití chemických prostředků (Roundup).

Křídlatka japonská (*Reynoutria japonica*), křídlatka sachalinská (*Reynoutria sachalinensis*) byly původně parkové dekorativní rostliny, velmi často pěstované v parcích a zahradách, odkud zplaněly. Jejich křížencem je křídlatka česká (*Reynoutria bohemica*). Typickými biotopy všech křídlatek jsou břehy vodních toků, více či méně narušené lidskou činností, skládky, rumiště, opuštěné plochy, okraje vlhkých křovin, příkopy podél komunikací; na těchto stanovištích mohou vytvářet rozsáhlé porosty, a vytlačovat tak původní společenstva. Velmi snadno se šíří (především vegetativně

transportem odlomených oddenků) podél toků (a komunikací), čemuž výrazně pomohly některé větší povodně poslední doby. Křídlatky nemají žádná zdravotní rizika, nicméně jsou obtížné a v Jihočeském kraji poměrně značně rozšířené. Hubení je poměrně časově a finančně náročné, spočívá ve vyhubení celého systému podzemních oddenků. Úspěšná je pravidelná seč v kombinaci s kontaktními chemickými přípravky.

Netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*) – původně asijský druh (Sibiř, Mongolsko, Himaláje), který se naturalizoval v lesních společenstvech (především v narušovaných lesích). Původně se druh pěstoval v zámeckých parcích a botanických zahradách. Jedná se o myrmekochorní druh, což velmi usnadňuje jeho šíření. Druh nenese žádná zdravotní rizika, ale při rozsáhlejší expanzi v lesích potlačuje původní hájový podrost (zejména ve stinnějších, humózních lesích – habřiny, bučiny, suťové lesy), nezřídka se stává dominantou bylinného patra. Vyskytuje se hojně ve všech lesnatých oblastech Jihočeského kraje.

Netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*) – původně himalájský druh, který se pěstoval jako okrasná rostlina v parcích a zámcích. Pěstována byla od poloviny 19. století, první záznamy o zplaňování na přelomu 19. a 20. století. Rostlina obsazuje poriční a přípotoční společenstva. Jednoletý druh, šíří se semeny, kterých jedna rostlina může vyprodukovat až pět tisíc. Semena jsou klíčivá asi šest let. Bez zdravotních rizik, ale je schopna dominovat v příbřežních společenstvech. V Jihočeském kraji je vzhledem k velkému zastoupení vhodných biotopů značně rozšířena, zejména ve všech nižších oblastech, kde se vyskytuje podél všech vodních toků. Protože rostlina je citlivá k mrazu, nevystupuje příliš vysoko do hor. Nejvýše byl druh zaznamenán na Šumavě v nadmořské výšce 1 300 m n.m., zde však již nedozrají jeho semena. Likvidace porostů je značně náročná, podél toků, kde rostou mohutné populace, prakticky nemožná. Účinný je zásah proti prvním koloniím výše na tocích, kde se druh dosud nevyskytoval. Nejúčinnějším zásahem je ruční vytrhání jedinců před dozráním prvních semen (do konce července). Použití herbicidů je vzhledem k místu jejich výskytu (skoro vždy u tekoucí vody) problematické.

Zlatobýl kanadský (*Solidago canadensis*) – původem v Severní Americe. Často byl pěstován v parcích a zahradách, ke zplaňování docházelo již v polovině 19. století. K invazi došlo v první polovině 20. století v intravilánech obcí, rumištích, okolí zahrad, na okrajích komunikací, železničních náspech, březích řek a vlhkých neudržovaných loukách. Spíše světlomilný druh, který je středně náročný na živiny. Rychle kolonizuje příhodná stanoviště pomocí velkého množství dobře klíčivých nažek, odkud se na lokalitě dále šíří klonálně. V jižních Čechách hojný na ruderálních a poloruderálních neobhospodařovaných stanovištích. Potlačit je možno jej kosením, popř. použitím herbicidů.

Zlatobýl obrovský (*Solidago gigantea*) – také původem v Severní Americe. Vyskytuje se na březích vodních toků, v lužních lesích a křovinách (zejména světliny), v akátinách, na rumištích či okrajích cest a podél železnice. V jižních Čechách rovněž hojný na ruderálních a poloruderálních neobhospodařovaných stanovištích. Potlačit je možno jej kosením, popř. použitím herbicidů.

Kejklířka skvrnitá (*Mimulus guttatus*) – původem severoamerický druh, zdomácňuje od poloviny 19. století. Pěstován byl jako okrasná rostlina především německým obyvatelstvem v pohraničí. Na zamokřených místech tvoří kompaktní porosty, odkud je splavován do nižších poloh. Osidluje břehy a náplavy potoků a řek, luční strouhy a příkopy na střídavě zaplavovaných, vlhkých půdách (spíše bázemi chudé, hlinité, písčité až kamenité) na nezastíněných (či polostinných) stanovištích ve vlhčích a chladnějších oblastech. Rozmnožuje se semeny, ale i kořenujícími podzemními a nadzemními výběžky. V Jihočeském kraji se vyskytuje především ve vyšších polohách – na Šumavě a v Předšumaví a její mohutný výskyt je většinou jen krátkodobý, populace přežívá spíše v malých koloniích.

Dvouzubec černoplodý (*Bidens frondosa*) – původem ze Severní Ameriky. V České republice zcela zdomácněl (ačkoliv první údaje pocházejí až ze třicátých let 20. století) a je (spolu s dvouzubcem trojdílným (*Bidens tripartita*) nejčastějším druhem dvouzubce u nás. Osidluje břehy řek, rybníků, přehrad, lemy pobřežních křovin, obnažená dna rybníků, zamokřená místa v polích a řadu dalších vlhkých míst na bahnitých substrátech (bohatých na dusík) s neuzavřenou vegetací. Šíří se zoochorně pomocí nažek s osténkatými osinami. V jižních Čechách se vyskytuje hojně kolem rybníků a vodotečí na celém území kraje. V případě nutnosti je nejvhodnějším zásahem rostliny vytrhat.

Turan kanadský (*Conyza canadensis*) – původní výskyt je v Severní Americe. Zdomácnělý na celém území (herbářové doklady již od konce 18. století), údaje chybí pouze z nejvyšších poloh. V jižních Čechách roste všude, zejména na rumištích, v intravilánech obcí, na náspech železničních tratí, na okrajích cest, v polích, lomech, na písčinách, pasekách či narušených loukách i jinde. Preferuje mírně vlhké až vysychavé půdy, které jsou často zraňované a nevyvinuté. Je značně odolný k herbicidům. V případě nutnosti je nejvhodnějším zásahem rostliny vytrhat.

Pětour maloúborný, pětour srstnatý (*Galinsoga parviflora*, *G. quadriradiata*) - původem jihoamerické druhy, které osidlují pole, úhory, zahrady, vinice, rumiště, komposty, náspy a kolejiště. Oba pětoury rostou společně, jsou citlivé na mráz, jsou to druhy světlomilné a nitrofilní. Vyžadují živinami bohaté, kypřené a středně vlhké půdy s neutrální až mírně kyselou reakcí, písčité až hlinité. V jižních Čechách jsou oba druhy dosti hojné, především v antropicky silněji ovlivněných a teplejších oblastech. Jsou obtížným plevelem (okopaniny, zelinářství), vysoká produkce diaspor (až 6 tisíc vysoce klíčivých nažek na jednu rostlinu) z nich činí výraznou hrozbu, neboť mimo jiné jsou hostitelskou rostlinou některých zemědělsky významných virů, škodlivého hmyzu a hlístů. V případě nutnosti je nejvhodnějším zásahem rostliny vytrhat.

Sítina tenká (*Juncus tenuis*) – tato sítina pochází ze Severní Ameriky. Zdomácněla především na lesních cestách, narušovaných loukách a pastvinách. V jižních Čechách hojně rozšířený druh. Preferuje vlhké, živné a nevápnité půdy písčitého nebo hlinitého charakteru. Přehlížený. Obvykle se nehubí ani v chráněných územích.

Vlčí bob mnoholistý (*Lupinus polyphyllus*) – původně severoamerický druh, který byl u nás vyséván v lesích na kyselých půdách pro obohacení dusíkem a jako pastva pro zvěř. Často se vysazuje podél silnic a železnic (zpevňování násypů a zářezů). Snáší chladnější polohy a chudý kyselý substrát. V jihočeském kraji hojně na okrajích lesů

a cest, na mýtinách, pasekách, na světlých nezastíněných stanovištích. Potlačit jej je možno kosením, popř. použitím herbicidů.

Tmovník akát (*Robinia pseudacacia*) – původně severoamerický druh. Býval vysazován v lesích, na okrajích cest, v alejích, na železničních náspech, v zahradách, parcích či v městských ulicích, na půdách nejrůznějšího charakteru (živinami bohaté i chudé, lehké i těžké a suché i vlhké). Odtud se velmi úspěšně a často šíří do přirozených společenstev světlých lesů (především teplomilné a suché acidofilní doubravy), křovinatých strání apod. Výrazně pozměňuje složení druhové skladby – zvyšuje se vlhkost půdy a obsah dusíku, až ke společenstvům akátin s dominancí lipnice hajní (*Poa nemoralis*), kuklíku městského (*Geum urbanum*), vlaštovičnicku většího (*Chelidonium majus*) v bylinném patře. Velmi úspěšně se šíří (především generativně, ale i vegetativně podzemními výběžky). V celých jižních Čechách je hojný, místy se vyskytují akátiny ve volné krajině, dokonce i ve zvláště chráněných územích, významných krajinných prvcích, prvcích systému ÚSES a podobně. Eliminace alespoň v takových územích je nezbytná, provádí se vykácením a použitím kontaktního herbicidu na pařez, nejlépe koncem léta. Zmlazování je nutno ještě několik let kontrolovat a likvidovat jedince vyrostlé z kořenových výběžků nebo semen.

Javor jasanolistý (*Acer negundo*) – rychle rostoucí a krátkověká dřevina původem ze Severní Ameriky. Často vysazován v parcích a zahradách, ale také do větrolamů, remízků, odkud zplaňuje ponejvíce na ruderální místa (průmyslové podniky, zemědělské závody či železniční nádraží). Poloslunná dřevina odolná vůči mrazu a imisím, dosti odolná vůči suchu. Může zplaňovat i do volné krajiny, podél cest a toků, na vlhká rumiště, úhory, skrývky, mladé říční náplavy a podobně. Vegetativně se nešíří. Nejúčinnější je zaměřit se na prevenci – při rekultivacích používat jiné druhy dřevin, nevysazovat podél toků a do blízkosti zvláště chráněných území a celkově do volné krajiny.

Dub červený (*Quercus rubra*) – severoamerický dub, často vysazován jako dominanta (půdoochranná a meliorační dřevina) především na kyselějších a chudých písčitých nebo degradovaných půdách ve všech lesnatějších oblastech, nicméně dobře roste i na minerálně bohatých půdách (jílovité či hlinité). Jde o polosvětlo milnou dřevinu s menšími nároky na světlo než domácí duby; vzhledem k pozdější době rašení listů je také méně náchylný vůči pozdním mrazům a hmyzím škůdcům. Na příznivých stanovištích roste rychleji než domácí druhy dubů. Díky množství špatně rozložitelného opadu výrazně mění hájový a lesní bylinný podrost, často tvoří společenstva s absencí bylinného patra. V Jihočeském kraji byl vysazován již v dávné minulosti, některé exempláře dubu červeného v jihočeském regionu mají úctyhodné rozměry. Stejně jako u předchozího druhu je nejúčinnější zaměřit se na prevenci – při rekultivacích používat jiné druhy dřevin, nevysazovat podél toků a do blízkosti zvláště chráněných území a vůbec do volné krajiny a do lesů.

D.7.2. Invazní bezobratlí

Obecně je počet invazních druhů bezobratlých nesrovnatelně nižší než u rostlin (viz příložený seznam). Ve vodním prostředí jsou nebezpeční zejména dva druhy

nepůvodních raků (rak signální a rak pruhovaný). Mezi klasické polní škůdce patří mandelinka bramborová. Široce se v posledních letech rozšířil křížák pruhovaný. Jiné malé druhy brouků (např. drabčků) unikají pozornosti zoologů a o jejich rozšíření a úloze v ekosystémech nevíme prakticky nic. Významným škůdcem jírovce je klíněnka jírovcová, o jejíž rozšíření v Evropě se zasloužili sami entomologové (dovezená imaga unikla v Rakousku a rychle se šíří v Evropě – v současné době dosáhla Nizozemí). Rozšíření některých invazních druhů je omezeno na vytápěná lidská obydlí (mravenec *Monomorium pharaoni*). Výskyt jiných druhů invazního hmyzu (brouci mandelinka *Diabrotica virgifera virgifera* a tesařík *Anoplophora glabripennis*) již dosáhli jižní hranice našeho státu a mandelinka již napadá kultury kukuřice na jižní Moravě. Jejich výskyt v jižních Čechách lze vbrzku předpokládat.

Vodní prostředí:

Astacus leptodactylus (Arthropoda) – rak bahenní

Pacifastacus leniusculus (Arthropoda) - rak signální

Orconectes limosus (Arthropoda) – rak pruhovaný

Terestrické prostředí:

Arion lusitanicus (Mollusca) – plzák lusitanský

Argiope bruennichi (Arthropoda) – křížák pruhovaný

Varroa destructor (Arthropoda) – roztoč způsobující varroázu včel

Leptinotarsa decemlineata (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) – mandelinka bramborová

Lymantria dispar (Arthropoda, Insecta) - bekyně velkohlavá

Cameraria ochridella (Arthropoda, Insecta) – klíněnka jírovcová

Philonthus rectangulus (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) – drabčik

Lithocharis nigriceps (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) – drabčik

Trichiusa immigrata (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) – drabčik

Thecturota marchii (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) – drabčik

Bohemiellina flavipennis (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) - drabčik

Anotylus migrator (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) – drabčik

Philonthus spinipes (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) – drabčik

Anoplophora glabripennis (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) – tesařík Anoplophora

Diabrotica virgifera virgifera (Arthropoda, Insecta, Coleoptera) – mandelinka zcela nová pro Evropu, u nás zatím jen jižní Morava, ale rychle se šíří.

Monomorium pharaoni (Arthropoda, Insecta, Hymenoptera) – mravenec faraon

D.7.3. Invazní obratlovci

Mezi invazní živočichy řadíme ty, jejichž introdukce a/nebo šíření ohrožuje biologickou diverzitu. Čili ne každý nepůvodní druh je invazivní a dokonce ani ne každý šířící se nepůvodní druh je invazivní. Naopak invazivní mohou být podle některých terminologických systémů (IUCN) i druhy původní. Původní (místní) invazivní druh je ten, který se šíří vlastními silami do modifikovaných biotopů, kde dochází k jejich populační explozi, která má často za následek velké ekonomické škody na zemědělských plodinách nebo jiných komponent biologické diverzity.

Nepůvodní druhy jsou ty, které byly introdukovány mimo svůj přirozený dřívější nebo současný areál. Na území ČR bylo množství živočišných druhů introdukováno za

účelem „zpestření“ naší fauny, většinou spojeného s rybářstvím a myslivostí. Nepůvodní druhy jsou často myslivecky obhospodařovány (králík divoký, daněk skvrnitý, muflon) nebo jde o široce rozšířené synantropní druhy (potkan, myš domácí).

Dovozy a vysazování nepůvodních druhů ryb často významně ovlivňuje složení ichtyofauny v různých zemích, povodích či v jednotlivých vodních systémech. Jako náhrada za mizející domácí druhy ryb byly do Čech již koncem 19. stol. dováženy příbuzné druhy z Evropy a Severní Ameriky, mnohem později i z východní Asie. Kromě aktivního záměrného dovozu a vysazování k nám v poslední době pronikly i některé druhy ryb formou invaze nebo tzv. introdukce neúmyslné. V ČR dnes žijí jednak nepůvodní druhy, které ovšem pocházejí ze stejné zoogeografické oblasti, jednak exotické druhy z jiných geografických oblastí. Např. ostroretka stěhovavá (*Chondrostoma nasus*) nebo hlavatka podunajská (*Hucho hucho*) jsou v povodí Labe introdukované nepůvodní druhy, vyskytující se přirozeně v povodí Dunaje. Nebezpečí, které hrozí našim původním druhům v souvislosti s přesunem ryb z povodí do povodí, je možné snižování genetické diverzity.

Za nejstaršího přistěhovalce lze asi považovat myš domácí, která se do střední Evropy rozšířila s příchodem prvních zemědělců již v ranném neolitu. Poté ji následovala krysa obecná, jejíž šíření do střední a západní Evropy bylo spojeno s římskou expanzí v první polovině 1. tisíciletí n. l., z našeho území máme nejstarší spolehlivé doklady z 9.-10. století n. l. (Pražský hrad). Zatímco šíření těchto hlodavců probíhalo pasivně bez přímého přičinění člověka, ve vrcholném středověku se situace změnila a do obor byla záměrně dovážena cizokrajná lovná zvěř (daněk evropský) a u klášterů se rozmáhal polodivoký chov králíka divokého. Završením středověké proměny savčí fauny bylo zdomácnění potkana, lépe přizpůsobeného ke změně životního stylu obyvatelstva než krysa (rozvoj měst, kamenné domy místo dřevěných staveb, množství odpadků apod.). V 18.-20. století přišla opětovně ke slovu touha po zajímavých loveckých trofejích - tak se k nám dostali sika, muflon, ondatra pižmová, kamzík horský a jelenec běloocasý. Poslední kapitola v obohacování naší savčí fauny patří kožešinovým zvířatům - buď byla vysazena v sousedních zemích a stěhují se i k nám (psík mývalovitý, mýval severní) anebo jsme se o jejich rozšíření ve volné přírodě zasloužili sami (norek americký, nutrie). Dlužno ovšem dodat, že pokusy o vysazení různých exotů v našich podmínkách bylo mnohem více, naštěstí často skončily nezdarem.

V následujícím přehledu uvádíme nejvýznamnější invazivní nepůvodní druhy obratlovců vyskytující se na území Jihočeského kraje.

Karas stříbřitý

Druh pochází z východní Asie, do ČR se dostal introdukcí z Maďarska. V současnosti rozšířen na celém území ČR. Je hodnocen jako invazivní, silně konkurenční druh.

Střevlička východní (*Pseudorasbora parva*)

Východoasijský druh, do ČR zavlečený neúmyslně s plůdkem amura a tolstolobika v 80. letech 20. stol. Dnes je rozšířena po celém území.

Ondatra pižmová (*Ondatra zibethicus*)

Původem ze Severní Ameriky, v letech 1905-1906 byla vysazena v Dobříši u Prahy a také v Opočně. V podmínkách volné ekologické niky pak došlo k následnému explozivnímu šíření, v roce 1913 osídlila velkou část území republiky, v roce 1918 dorazila na Šumavu. Vyskytuje prakticky na celém území republiky. V současnosti ovšem prochází populační stagnací až regresí (nikoliv však areálovou).

Norek americký (*Lutreola vison*)

Druh chovaný na farmách jako kožešinové zvíře, odkud uniká do volné přírody. U nás se lokálně rozšiřuje v návaznosti na farmové chovy. První zprávy o pozorování norka amerického u nás pocházejí z počátku 60. let. Tento druh představuje pro naši faunu potenciální hrozbu. Kromě predáčního tlaku na určité skupiny obratlovců a potravní kompetice s některými původními druhy šelem, jeho přítomnost ve volné přírodě blokuje případné snahy o reintrodukcii u nás původního norka evropského.

D.8. Ptačí oblasti

Ptačí oblasti patří mezi zvláště chráněná území (Special Protected Areas - SPA), určená na základě směrnice o ptácích (směrnice č. 79/409/EEC). Byly navrženy v rámci NATURA 2000, což je jednotně pojatá soustava chráněných území na území členských států EU, budovaná na základě směrnic Rady Evropských společenství:

Směrnice č. 79/409/EEC o ochraně volně žijících ptáků (- směrnice o ptácích, COUNCIL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES 1979

Směrnice č. 92/43/EEC o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích, COUNCIL OF MINISTRIES OF THE EUROPEAN COMMUNITIES 1992

Na území Jihočeského kraje se nachází 7 vyhlášených PO a dvě navržené – Dehtář a Českobudějovické rybníky. Česká společnost ornitologická (ČSO) podala v červnu 2006 stížnost k Evropské komisi na postup vlády ČR při procesu vyhlášení ptačích oblastí Českobudějovické rybníky a Dehtář. Obě navržené lokality splňují všechna stanovená kritéria pro ptačí oblasti evropské soustavy chráněných území NATURA 2000, a přesto nebyly do dnešního dne vyhlášeny. Projednání návrhů obou ptačích oblastí vláda ČR v roce 2004 odložila pro údajné rozpory mezi resorty životního prostředí a zemědělství.

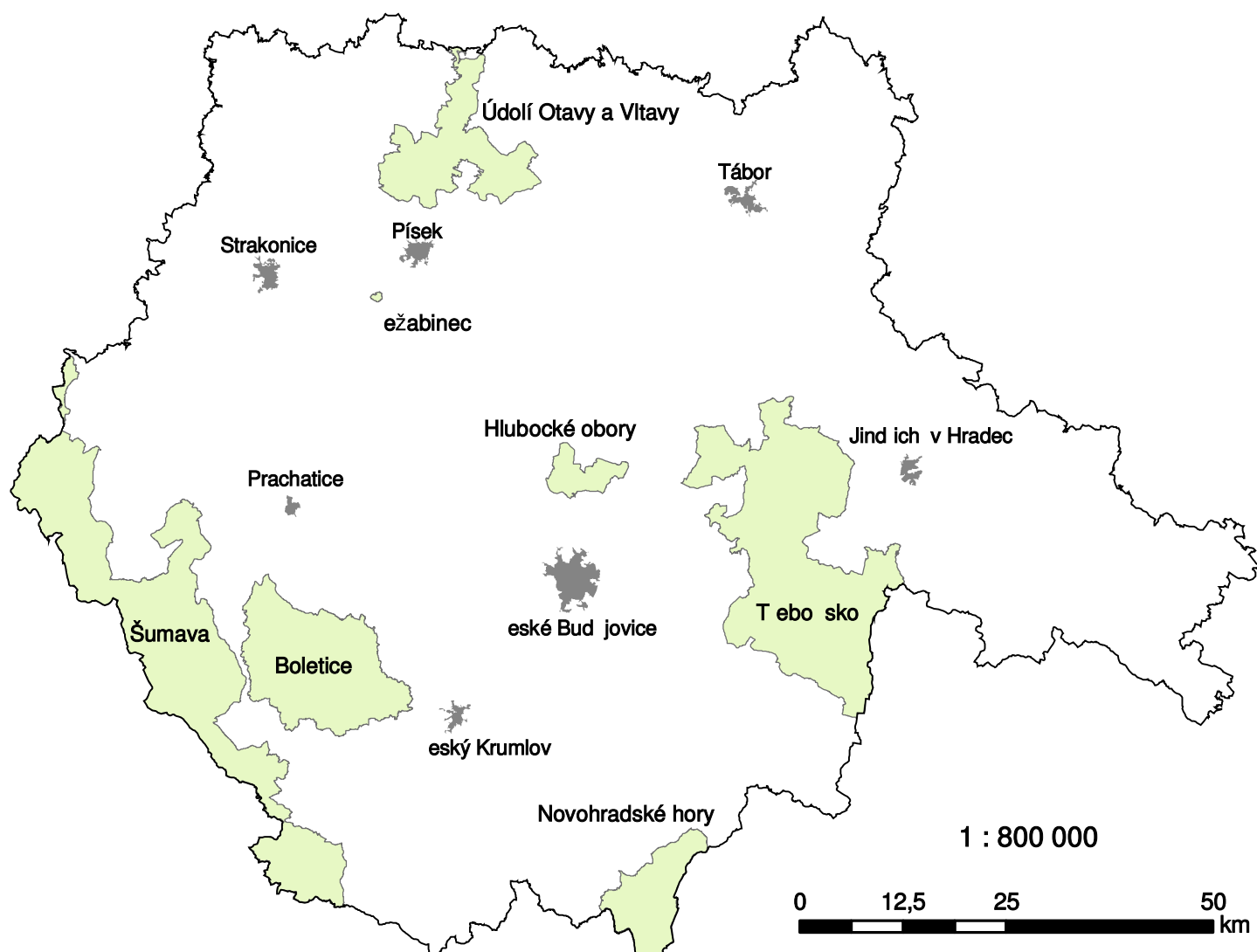
Celková rozloha PO na území kraje je 148 661,3 ha, to je celkem 14,8% rozlohy kraje. V případě vyhlášení navržených PO Dehtář a Českobudějovické rybníky by jejich celková rozloha na území kraje činila 15,4% rozlohy kraje.

Šumava (CZ0311041)
Boletice (CZ0311040)
Údolí Otavy a Vltavy (CZ0311034)
Řežabinec (CZ0311034)
Hlubocké obory (CZ0311036)
Novohradské hory (CZ0311039)
Třeboňsko (CZ0311033)

Českobudějovické rybníky (CZ0311037) nebyla vyhlášena
Dehtář (CZ0311038) nebyla vyhlášena

KONCEPCE OCHRANY P ÍRODY A KRAJINY JIHO ESKÉHO KRAJE

Pta í oblasti

Pta í oblasti na území Jiho eského kraje

 pta í oblasti

D.8.1. Charakteristika ptačích oblastí na území Jihočeského kraje

Šumava

Kód ptačí oblasti je CZ0311041, její rozloha činí 97 501 ha.

V ptačí oblasti Šumava jsou předmětem ochrany druhy ptáků, jejichž životní nároky jsou často velice rozdílné, až protichůdné. Každý z těchto druhů na Šumavě nachází území, jehož charakter mu vyhovuje. Na Šumavě se nacházejí významné plochy květnatých bučin a jedlin. Zejména v nižších částech se vyskytuje množství lučních enkláv, často s významným výskytem křovinných formací. Šumava je oblastí s vysokými a častými vodními srážkami, čemuž odpovídá hustá síť vodních toků a množství údolních a horských rašelinišť. Pro Šumavu je charakterická relativně velmi malá hustota osídlení. Zachování rozsáhlých oblastí, které budou minimálně rušeny činností člověka je jednou z hlavních podmínek pro zachování významných populací kurovitých ptáků, zejména tetřeva hlušce a tetřívka obecného. Šumavská populace tetřeva hlušce je dnes jedinou relativně stabilizovanou populací v České republice (na Šumavě se vyskytuje cca 90% populace tetřevů České republiky). Na Šumavě se rovněž nachází velmi významná a početná populace jeřábka lesního. Horské smrčiny Šumavy (především přirozené porosty) obývají významné populace datlíka tříprstého, sýce rousného a kulíška nejmenšího. Významný je na Šumavě též výskyt datla černého. Pro ochranu datla černého je důležité zachování hnízdních možností v doupných stromech. Na Šumavě žije téže velmi významná populace chřástala polního. Chřástal polní vyžaduje specifické podmínky stanoviště, které vytvářejí např. extenzivní, často nepravidelně obhospodařované kulturní louky.

Druhy ptáků, které jsou předmětem ochrany (v závorce je uveden odhadovaný počet hnízdicích párů)

chřástal polní (*Crex crex*) (100 – 150)

čáp černý (*Ciconia nigra*) (8 – 10)

datel černý (*Dryocopus martius*) (100 – 150)

datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) (60 – 90)

jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*) (500 – 700)

kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) (90-120)

sýc rousný (*Aegolius funereus*) (90 – 140)

tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*)- vyskytuje se zde 60 – 80 (podle některých údajů až 190) tokajících samců,

tetřívka obecný (*Tetrao tetrix*) - vyskytuje se zde 40 – 50 tokajících samců

Boletice

Kód ptačí oblasti je CZ0311040, její rozloha činí 23.580 ha.

Tato ptačí oblast se vyznačuje geomorfologickou pestrostí a poměrně vysokou lesnatostí a častým výskytem přirozených nebo přírodě blízkých lesních porostů. Vzácně se zde vyskytuje tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*). Velmi významným fenoménem celé oblasti jsou plochy bez lesních porostů v různém stupni sekundární sukcese, které vznikly a jsou udržovány vojenskou činností. Na těchto plochách hnízdí druhy, které preferují suché lesostepi nebo lesní mýtiny.

Druhy ptáků, které jsou hlavním předmětem ochrany (v závorce je uveden odhadovaný počet hnízdicích párů)

chřástal polní (*Crex crex*) (50 - 80)

datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) (10 - 20)
jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*) (50 - 100)
kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) (30 - 50)
skřivan lesní (*Lullula arborea*) (15 – 20)

Údolí Otavy a Vltavy

Kód ptačí oblasti je CZ0311034, její rozloha činí 18.381 ha.

Tato ptačí oblast se vyznačuje hlubokými kaňonovitými údolími řek, s častým výskytem skalních stěn a skalnatých strání. Říční údolí jsou lemována rozlehlými lesními komplexy, v nichž jsou zachovány zbytky přírodě strukturně i druhově bohatého lesa. Díky tomu se v oblasti početně vyskytují ptačí druhy, které z mnohých lesnatých oblastí z důvodů monokulturního způsobu hospodaření vymizely.

Druhy ptáků, které jsou hlavním předmětem ochrany (v závorce je uveden odhadovaný počet hnízdících párů)

kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) (30 – 40)
výr velký (*Bubo bubo*) (13 – 16)

Řežabinec

Kód ptačí oblasti je CZ0311035, její rozloha činí 110 ha.

Tuto ptačí oblast tvoří rybník Řežabinec, který je obklopen rozsáhlými rákosovými a ostřicovými porosty. Rybník Řežabinec představuje významnou tahovou zastávku pro více druhů vodních ptáků. Od konce léta se zde shromažďují velká hejna kachen a hus, zejména husy velké.

Druhy ptáků, které jsou hlavním předmětem ochrany (v závorce je uveden odhadovaný počet hnízdících párů)

husa velká (*Anser anser*) (550 – 1000 jedinců)

Hlubocké obory

Kód ptačí oblasti je CZ0311036, její rozloha činí 3.322 ha.

Tuto ptačí oblast z velké části tvoří rozsáhlý lesní komplex po obou březích Vltavy, jehož nejvýznamnější součástí jsou dvě obory. V porostech je zachován vysoký podíl listnatých dřevin a velký podíl starého a umírajícího dřeva. Díky tomu jsou zde početně zastoupeny druhy ptáků evropského listnatého lesa.

Druhy ptáků, které jsou hlavním předmětem ochrany (v závorce je uveden odhadovaný počet hnízdících párů)

lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*) (450 – 700)
strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) (50 – 80)

Novohradské hory

Kód ptačí oblasti je CZ0311039, její rozloha činí 9 054 ha.

Tato ptačí oblast se vyznačuje vysokou lesnatostí, častým uplatňováním extenzivních hospodářských metod v zemědělství i lesnictví a malou hustotou zalidnění.

Druhy ptáků, které jsou hlavním předmětem ochrany (v závorce je uveden odhadovaný počet hnízdících párů)

datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) (15 - 20)

jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*) (30 - 40)

Třeboňsko

Kód ptačí oblasti je CZ0311033, její rozloha činí 47 386 ha.

Tato ptačí oblast je významná velkým počtem rybníků a dále množstvím starých stromů na hrázích, ve volné krajině i v lesních porostech. Významné je i množství vlhkých luk. Pohraniční část je poměrně málo osídlena. V ptačí oblasti se nalézají také množství rašelinišť a zbytky lužních lesů. Jedná se o jednu z nejvýznamnějších oblastí pro výskyt vodních a mokřadních ptáků ve střední Evropě. Třeboňsko má velký význam i jako tahová zastávka.

Druhy ptáků, které jsou hlavním předmětem ochrany (v závorce je uveden odhadovaný počet hnízdících párů)

čáp černý (*Ciconia nigra*) (10 - 15)

datel černý (*Dryocopus martius*) (50 - 100)

husa velká (*Anser anser*) (10 000 - 20 000 (počet jedinců))

kopřivka obecná (*Anas strepera*) (600 - 1 000 (počet protahujících jedinců))

kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) (100 - 150)

kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*) (100 - 120)

ledňáček říční (*Alcedo atthis*) (20 - 30)

lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*) (15 - 30)

lžičák pestrý (*Anas clypeata*) (300 - 600 (počet protahujících jedinců))

moták pochop (*Circus aeruginosus*) (40 - 60)

orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) (10-15)

rybák obecný (*Sterna hirundo*) (34 - 82)

skřivan lesní (*Lullula arborea*) (20 - 40)

slavík modráček střeoevropský (*Luscinia s. cyanecula*) (150 - 250)

strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) (50 - 70)

sýc rousný (*Aegolius funereus*) (30 - 50)

včelojed lesní (*Pernis apivorus*) (10 - 20)

volavka bílá (*Egretta alba*) (380)

žluna šedá (*Picus canus*) (50 - 100)

Oblasti, které byly navrženy, ale nejsou schváleny

Českobudějovické rybníky

Kód ptačí oblasti je CZ0311037, její rozloha činí 6 362 ha.

Tuto ptačí oblast tvoří rybníční krajina Českobudějovické pánve. V průběhu 70. - 80. let 20. století zde došlo k výraznému poklesu početnosti hnízdních populací vodních ptáků v důsledku intenzifikace rybníčního hospodaření. Rovněž poklesly početnosti populací lučních druhů bahňáků, které hnízdily na loukách v okolí rybníků, neboť se postupně opouštěly dřívější hospodářské postupy a řada pozemků přestala být udržována. Českobudějovické rybníky jsou významné jako hnízdiště, letní shromaždiště a tahová zastávka mnoha druhů vodních ptáků. V období letního shromažďování a jarního i podzimního průtahu jsou pro ptáky významné především

větší rybníky. Na dnech vypouštěných rybníků se shromažďují zejména v období podzimního průtahu četné druhy bahňáků.

Druhy ptáků, které jsou hlavním předmětem ochrany (v závorce je uveden odhadovaný počet hnízdících párů)

husa velká (*Anser anser*) (400 - 2 500 jedinců)

kopřivka obecná (*Anas strepera*) (800 - 1 200 protahujících jedinců)

kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*) (120 - 150)

rybák obecný (*Sterna hirundo*) (50 – 72)

slavík modráček (*Luscinia svecica cyanycula*) (30 – 50)

Dehtář

Kód ptačí oblasti je CZ0311038, její rozloha činí 341 ha.

Tato ptačí oblast je významná především jako migrační zastávka.

Druhy ptáků, které jsou hlavním předmětem ochrany (v závorce je uveden odhadovaný počet hnízdících párů)

husa velká (*Anser anser*) (1 500 - 3 000 jedinců)

rybák obecný (*Sterna hirundo*) (20 – 50)

D.8.2. Ornitologická charakteristika Jihočeského kraje

Pro faunu jihočeského regionu jsou charakteristické převážně druhy horských lesů (mnohé a boreomontánním rozšířením), druhy vodní a mokřadní a druhy vázané na četná rašeliniště Šumavy a Třeboňska.

K nejvýznamnějším druhům horského pásma Šumavy a Novohradských hor patří především druhy vázané na horské jehličnaté a smíšené lesy, které zde vytvářejí izolované životaschopné populace. Přirozené smrčiny a smíšené porosty Šumavy a Novohradských hor obývá datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) a kos horský (*Turdus torquatus*). Strakapoud bělohřbetý (*Dendrocopos leucotos*) je vázán na přestálé bukové nebo smíšené porosty, na Šumavě se proto vyskytuje pouze v několika rozsáhlejších pralesovitých porostech. Mezi druhy charakteristické pro Šumavskou oblast patří také tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*) a jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*), druhy dříve široce rozšířené v celé České republice, dnes přežívající pouze v několika (zpravidla horských) refugiích. V rámci České republiky je pravděpodobně právě Šumavská populace těchto druhů nejsilnější. Poměrně početné populace zde mají i sýc rousný (*Aegolius funereus*) a kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) – v posledních desetiletích se šíří i do smrkových kultur v podhůří a pahorkatinách jihočeského regionu. Puštíček bělavý (*Strix uralensis*) byl na Šumavě vyhuben v prvních desetiletích 20. století, v současné době zde však díky reintrodukci opět zahnížil. Šumava je také jediným místem s pravidelným výskytem orla křiklavého (*Aquila pomarina*) v České republice i když hnízdění v posledních deseti letech potvrzeno nebylo.

Pro Šumavu jsou charakteristickým typem biotopů sukcesní stadia s travobylinným porostem a řídkým náletem dřevin, které obývají početné populace některých ohrožených a ubývajících živočichů – chřástal polní (*Crex crex*), bekasina otavní

(*Gallinago gallinago*), tetřívka obecná (*Tetrao tetrix*), střevlíček (*Amara erratica*, *A. nigricornis*).

V oblasti jihočeských rybníků můžeme nalézt druhy hnízdící v rámci České republiky pouze v oblasti Jihočeského kraje, případně Jihomoravského kraje – zrzohlávka rudozobá (*Netta rufina*), kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*), kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*), kolpík bílý (*Platalea leucorodia*), volavka stříbřitá (*Egretta garzetta*), tenkozobec opačný (*Recurvirostra avosetta*), nově i hohol severní (*Bucephala clangula*).

Pravidelně hnízdícím druhem Jihočeského kraje je orel mořský (*Haliaetus albicilla*). K velmi vzácným druhům jihočeských rybníků (intenzifikace rybářského hospodaření, změny na rybnících) patří dnes bukač velký (*Botaurus stellaris*), bukáček malý (*Ixobrychus minutus*), potápka černokrká (*Podiceps nigricollis*), břehouš černoocasý (*Limosa limosa*), vodouš rudonohý (*Tringa totanus*).

K široce rozšířeným druhům patří racek chechtavý (*Larus ridibundus*), potápka roháč (*Podiceps cristatus*), kachna divoká (*Anas platyrhynchos*), polák chocholačka (*Aythya fuligula*), lyska černá (*Fulica atra*) a další.

Za významnou lokalitu v rámci Jihočeského kraje lze považovat vojenský prostor Boletice, kde díky specifickému způsobu hospodaření (pojezdy těžkou technikou, okopy, krátery po cvičné střelbě apod.) vznikla pestrá mozaika mokřadních i poměrně xerofilních biocenóz. Zde se udržely početné populace druhů jinde vzácných nebo řídkých – tetřívka obecná (*Tetrao tetrix*), skřivan lesní (*Lullula arborea*).

O kvalitě jižních Čech z hlediska ornitofauny vypovídají také výsledky hnízdního mapování ptáků v letech 2001-2003 a 1985-1989 (Šťastný a kol. 2006). V porovnání se zbytkem republiky zaujímají mapovací kvadráty na jihu Čech (hlavně na Třeboňsku) čelní místa v počtu zaznamenaných druhů. Ve výčtu 20 kvadrátů s nejvyšším zaznamenaným počtem druhů během mapování v letech 2001-2003 je 8 kvadrátů na území Jihočeského kraje, obdobná byla i situace v letech 1985-1989 (Tabulka 1). Průměrný počet zjištěných druhů na jeden kvadrát byl v letech 2001-2003 v kategoriích možného, pravděpodobného a prokázaného hnízdění 109 druhů, v letech 1985-1989 104 druhů na kvadrát.

Tabulka 1. Kvadráty s největším počtem zjištěných druhů (v kategoriích možného, pravděpodobného a prokázaného hnízdění) v letech 2001-2003 a 1985-1989.

2001-03			1985-89		
Kvadrát	Oblast	Počet druhů	Kvadrát	Oblast	Počet druhů
6175	Ostravsko	157	6955	Třeboňsko	154
6954	Třeboňsko	156	7165	Lednicko	154
5645	Kadaňsko	154	6954	Třeboňsko	153
6955	Třeboňsko	154	6854	Třeboňsko	149
5546	Chomutovsko	152	6445	Přešticko	147
6757	Žirovnicko	152	6850	Vodňansko	147
6176	Ostravsko	151	6952	Českobudějovicko	147
6952	Českobudějovicko	151	6856	Jindřichohradecko	143
5353	Českolipsko	149	7055	Třeboňsko	142
5745	Kadaňsko	149	6750	Písecko	141
7069	Hodonínsko	149	6851	Vodňansko	141

6854	Třeboňsko	148	7266	Lednicko	141
6755	Kardašovořečicko	147	6542	Postřekovsko	140
7165	Lednicko	147	7065	Pohořelicko	140
5959	Pardubicko	146	5556	Mnichovohradištsk	139
5960	Pardubicko	146	5861	Královéhradecko	139
6750	Písecko	146	6164	Litomyšlsko	139
6770	Kroměřížsko	146	6159	Třeboňsko	138
6852	Českobudějovicko	146	6369	Olomoucko	138
6863	Náměšťsko	146	6374	Novojičínsko	137
7055	Třeboňsko	146	7166	Lednicko	137

V případě porovnání kvadrátů s největším počtem druhů chráněných dle vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb. jsou čtyři jihočeské kvadráty mezi deseti nejbohatšími kvadráty v Čechách (Tabulka 2.).

Tabulka 2. Kvadráty s největším počtem druhů ze dvou (KO, SO), resp. tří kategorií (KO, SO, O) druhů chráněných dle vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb.

<i>Kvadrát</i>	<i>Oblast</i>	<i>KOSO</i>	<i>Kvadrát</i>	<i>Oblast</i>	<i>KO SO O</i>
7069	Hodonínsko	40	7069	Hodonínsko	63
5745	Kadaňsko	37	5645	Kadaňsko	62
5645	Kadaňsko	36	5745	Kadaňsko	61
6954	Třeboňsko	34	5546	Chomutovsko	59
7266	Lednicko	34	6852	Českobudějovicko	59
5546	Chomutovsko	33	6954	Třeboňsko	58
6854	Třeboňsko	33	6955	Třeboňsko	58
6955	Třeboňsko	33	6854	Třeboňsko	57
7166	Lednicko	33	7266	Lednicko	56
6852	Českobudějovicko	32	6176	Ostravsko	55

KO Kriticky ohrožené druhy

SO Silně ohrožené druhy

O Ohrožené druhy

Rozmístění ornitologicky významných kvadrátů (podle součtu koeficientů vzácnosti jednotlivých druhů v kategorii možného, prokazaného a pravděpodobného hnízdění), resp. celých oblastí je nejlépe vidět z kartogramu č. 1 a Tabulky č. 3. V jižních Čechách jsou to především obě rybniční pánve.

Tabulka 3. Ornitologická významnost kvadrátů podle koeficientů vzácnosti druhů stanovených z hnízdního rozšíření v letech 2001-03 a 1985-89.

2001-03			1985-89		
<i>Kvadrát</i>	<i>Oblast</i>	<i>Koeficient</i>	<i>Kvadrát</i>	<i>Oblast</i>	<i>Koeficient</i>
6175	Ostravsko	54,0	7165	Lednicko	59,0
6954	Třeboňsko	52,6	6954	Třeboňsko	54,6
7165	Lednicko	50,0	6955	Třeboňsko	54,5
6952	Českobudějovicko	49,4	6854	Třeboňsko	50,5
6176	Ostravsko	49,2	7266	Lednicko	50,0
6955	Třeboňsko	49,1	7065	Pohořelicko	49,9
7069	Hodonínsko	48,6	6952	Českobudějovicko	48,8
5645	Kadaňsko	48,3	7166	Lednicko	48,0
5353	Českolipsko	47,9	6445	Přešticko	47,5
5546	Chomutovsko	47,6	6850	Vodňansko	46,7

Kartogram č. 1. Ornitologicky významné oblasti stanovené podle součtu koeficientů vzácných druhů v jednotlivých čtvercích (zaznamenáno hnízdění možné, pravděpodobné a prokázané)

